

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Regula Morum. Sive Dictamen Conscientiæ

**Babenstuber, Ludwig
Reichlin, Alphons
Hepper, Johann Baptist**

Salisburgi, 1697

Caput II. De Conscientia recta & Erronea.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39970

tranquilla in eò reperitur, qui nullius criminis nec præteriti, nec præsentis sibi est conscius, sed integer vitæ, scelerisque purus se ipso, recteque à se factis jucundissimè fruitur. Talem sibi ob-
 tigiſſe fatetur Apost. Act. 2. *Ego, fratres, omni Conscientia bona apud Deum conversatus sum*. Hac Conscientia nihil lætius in
 adversis: quia ut dicit Sapiens, *secura mens, quasi jure convivi-*
um. Nihil fortius in periculis: Nam &

*Si fractus illabatur orbis,
 impavidam ferient ruina.*

Nihil recti tenacius: quippe quam nec spes, nec metus, nec ul-
 la crudelitatis acerbitas ab honesti tramite unquam dimoverit.
 Nihil adversus invidiam & malevolentiam infractius, dum sui
 secura cuius ringenti, lividoque obtreçtatori intrepidè occidit
 illud Magni August. ad Secundinum Manichæum: *Senti de Au-*
gustino, quidquid libet: sola me in oculis DEI Conscientia non ac-
cusset. Mala econtrà Conscientia illum vexare dicitur, qui no-
 xæ vel præteritæ causâ angitur. Vocatur hæc Con-
 scientia immunda, inquinata, perturbata, &, ut habetur 1. *ad*
Timoth. 4. cauteriata. Nihil illâ funestius, crudelius, atque
 acerbius. Quàm sit infelix, quem hæc domestica furia, hic vi-
 vus equuleus, atque interna carnificina exagitat, cruciat, lanci-
 nat, cave, si Deum, tuamque salutem amas, experiaris.

C A P U T II.

DE CONSCIENTIA

Recta & Erronea.

Uia oppositorum est eadem disciplina, placet u-
 tramque hanc Conscientiam hîc simul exponere.
 Et quidem ut incipiamus à posteriori, fatentur om-
 nes, Conscientiam Erroneam dividi in vincibi-
 liter,

liter, & in invincibiliter Erroneam; juxta qualitatem videlicet ignorantia, quæ vel vincibilis, vel invincibilis esse potest, & ratione cujus Conscientia errare dicitur. Verum cum non omnibus liqueat, quarum rerum apud homines sit invincibilis ignorantia, operæ pretium est, super hoc argumento impræsentiarum differere. Sit igitur

ARTICULUS I.
*Quarum Rerum invincibilis detur
Ignorantia?*

§. I. *Explicantur termini.*

SUMMARIUM.

1. *Quid sit ignorantia pura negationis, privationis, & prava dispositionis?* 2. *Quid ignorantia juris, & facti?* 3. *Quotuplex sit ignorantia juris?* 4. *Quid sit ignorantia Vincibilis; quid invincibilis?* 5. *Quomodo hæc duæ sint dignoscendæ?*

I. **Q**Uædam ignorantia puræ negationis dicitur, estque carentia scientiæ in subiecto ad sciendum non apto; vel simpliciter, ut in lapide; vel pro certo tempore, statu &c. V. G. in infante, amente. Et hæc est nescientia potius, quam veri nominis ignorantia, ut censet D. Th. 1. 2. Q. 76. a. 2. habetque locum in Angelis, quos cum multa lateant, quæ nôsse minimè possunt, ea nescire potius, quam ignorare dicendi sunt. Cæterum ignorantia propriè dicta dividitur in eam, quæ est privationis; & in eam, quæ est prava dispositionis. Prior est carentia scientiæ in subiecto apto ad sciendum: qualis est in homine adulto & rationis compote, dum res illas, quas scire potest, ignorat. Posterior est deceptio & error positivus in eo, qui judicat, aliter rem esse, quam est: sicuti faciunt hæretici, Judæi, & alii errantes Differt

B 2

igitur

igitur ignorantia privationis ab ignorantia pravæ dispositionis, quòd hæc præter carentiam scientiæ veritatis importet adhæsi-
onem positivam intellectus ad falsitatem contrariam: illa verò
consistat in sola carentia scientiæ, quam quis potuit, aut debuit
habere.

II. Alia præterea est ignorantia juris, alia facti; quas Arimoto-
les 3. *Ethic. c. 1.* vocavit ignorantiam universalium, & particula-
rium. Ignorantia juris est, qua quis ignorat legem, vel præceptum
superioris aliquid præcipientis, vel prohibentis. Ignorantia facti
est, qua quis ignorat ipsam rem præceptam; ejusve conditionem,
ex qua actio moralis quoad suam bonitatem, vel malitiam depen-
det. V. G. si quis ignoret, lectionem libri hæretici esse prohibi-
tam; vel abstinentiam à carnibus die Veneris esse præceptam ab
Ecclesia, is habet ignorantiam juris. Si verò sciat, libros hæreticos
esse prohibitos, vel abstinentiam à carnibus die Veneris esse præ-
ceptam, nesciat tamen, certum aliquem librum esse hæreticum;
vel cibum, quem comedit, esse carnem, tunc laborat ignorantia
facti.

III. Porrò ignorantia juris tot modis dividitur, quot jura igno-
rari contingit. Jus autem ad præsens institutum est triplex: videlicet
Naturale, Divinum positivum, & Humanum. Jus naturale,
prout communiter sumunt Morales Theologi, est illud dictamen,
seu lumen rationis rationali creaturæ à DEO naturæ Authore in-
ditum, quo, quid faciendum, vel omittendum sit, cognoscat. De
illo dicitur *Rom. 2. gentes, quæ legem (scriptam nimirum) non ha-
bent, naturaliter* (id est, ex dictamine rationis naturalis) *quæ legis
sunt, faciunt.* Dicitur quandoque Divinum. DEUS enim ipse, qui
naturam condidit, est juris hujus Author, & Institutor. Quòd si
referatur ad tempus sui ortus, naturale dicitur: nam unacum natu-
ra nascitur, & non postea aliqua Divina, vel humana auctoritate
condi-

conditur. Quocirca licet ejus præcepta in Decalogo inveniantur expressa, tamen ante Decalogum lapideis inscriptum tabulis, erat scriptum in tabulis humani cordis, nostræque naturæ congenitum: Jus Divinum positivum est, quod naturæ necessariò non conjunctum ad regendos homines DEUS pro tempore instituit. Tale jus erat lex vetus, sive Mosaica de cæremoniis, ritibus sacrificiorum, ordine judiciorum &c. apud Judæos. Tale quoque est hodie lex nova, sive Evangelica continens præcepta circa fidem, sacrificium, administrationem, & susceptionem Sacramentorum &c. Jus humanum est illud, quod conditur auctoritate humana: eaque vel Ecclesiastica, & dicitur jus Ecclesiasticum; vel civili, & dicitur jus civile. Atque de omnibus his juribus, eorumque præceptis dari quandoque ignorantiam, nemo, quem sciam, diffitetur. Quare, ut ad id, de quo dubitatur, propius accedamus,

IV. Nota ulteriùs, ignorantiam aliam esse *invincibilem*, aliam *vincibilem*. *Invincibilis* est, quæ adhibita morali diligentia ad inquirendam veritatem superati, ac tolli non potuit: idque ex istis capitibus, quòd vel non dubitet homo de opposito, nec cogitet de ulla obligatione inquirendi: vel quamvis ejusmodi obligatio venerit in mentem, facta tamen sufficienti inquisitione cognitio veritatis acquiri non potuit. Exemplum habes, si rusticus v. g. legat librum hæreticum, de quo vel non dubitat, nec cogitat esse hæreticum: vel, si dubitavit, & interrogavit Parochum, hic responderit, librum non esse hæreticum. Sanè hic rusticus non potuit adhibita morali diligentia venire in cognitionem veritatis, & consequenter laborat ignorantia invincibili. Hæc ignorantia etiam dici solet *antecedens*: eò quòd antecedit omnem actum voluntatis, sitque proinde nec directè nec indirectè voluntaria. Unde ulteriùs vocatur *inculpabilis, justa, probabilis*: quia nempe reperitur in homine citra omnem culpam, atque

ex illa operans excusatur ab omni peccato: sicuti infra pluribus dicitur. Ignorantia *vincibilis* est, quæ morali diligentia superari, ac tolli potuisset. Solet vocari *consequens*: quia sequitur actum voluntatis vel directum, vel interpretativum: Adeoque vel directè, vel indirectè, vel interpretativè est voluntaria. Quare præterea appellatur *injusta*, *improbabilis*, *culpabilis*. quæ epitheta tunc ei conveniunt; quando est circa rem cognitu necessariam, & quam operans scire tenetur. Ex quo apparet, non omnem ignorantiam vincibilem, & quam quis vitare potuit, imputari ad culpam; sed quam vitare potuit, & debuit. Hinc ego innocenter ignoro, quid rei contineant nova heri ab aliis lecta. Nam licèt hoc scire potuissem facillimè, si placuisset interrogare; scire tamen non debui: quia nulla lege ad vitandam similitum ignorantiam obligor. Cæterum quæ dicta sunt hætenus de ignorantia, debent etiam intelligi de inadvertentia & oblivione. Potest igitur oblivio, & inadvertentia dividi, sicut ignorantia, in invincibilem, & vincibilem: item in eam, quæ est Juris, & quæ est Facti, atque in alia membra dividentia antè recensita.

V. Ex dictis jam facilè colligitur, unde quis possit dignoscere ignorantiam vincibilem & invincibilem, unamque discernere ab altera. Ut ignorantia quæppiam, sive juris, sive facti, sit invincibilis, nulla cogitatio, dubitatio, vel suspicio de illa re, quæ agitur, in intellectu operantis debet actualiter præcedere. Secus enim, siquid ejusmodi venerit in mentem, v. g. si occurrat cogitatio, rem fortè esse malam, vel periculofam; vel esse magis expendendam: vel si oriatur dubium de illius honestate, jam non erit ignorantia invincibilis, sed vincibilis, & culpabilis; nisi fortè adhibita quoque sufficienti diligentia veritatis notitia haberi non possit. Atque ita de hac re sentiunt Sayrus *lib. 2. Clau. c. 9. n. 20.* Carolus de Baccis *tract. 2. parte 2. sect. 1. n. 15.* Castropalao *tract.*

tract. 2. Disp. 1. pu. 15. n. 6. & alii, quos referunt. Verùm quanta debeat esse diligentia, quæ sit sufficiens ad auferendam ignorantiam, non potest certâ regulâ determinari. Prudentiùm itaque iudiciò res ista, consideratis omnibus, quæ ad tale officium, objectum, vel præceptum attinent, est metienda. His ita positis, sit

§ II.

Asseritur invincibilis ignorantia Facti, & Juris positivi tam Divini, quàm humani.

SUMMARIUM.

6. *Sententia Guilielmi Parisiensis. 7. Statuitur invincibilis ignorantia Facti. 8. Et Juris positivi. 9. Hæc utraque ignorantia excusat à peccato.*

VI. **D**ari ignorantiam invincibilem Facti negavit Guilielmus Parisiensis *tract. de legibus c. 21.* ut refert Sayrus in *Clavi regia c. 9. n. 21.* eo potissimum argumento persuasus, quòd homo, ut docebat, sit obligatus non solum ad externam veritatis inquisitionem sitam in consultando, studendo &c. sed etiam ad fundendas ejus inveniendæ gratiâ preces, procurandamque Conscientiæ munditiem. His præstitis, aiebat, Deum nunquam passurum, ut quis erret in facto particulari. Ita in sententia Guilielmi maritus, cui loco legitimæ conjugis clam alia supponeretur, non teneretur quidem externâ diligentiam explorare, quænam esset ea fœmina, quando bona fide crederet esse suam; si tamen interiùs per orationem, & pœnitentiam esset benè dispositus, immutaretur Divinitùs cor suppositæ, ut se ipsam manifestaret, ne ex ignorantia fornicatio committeretur. Verùm hæc opinio hodie caret omni sapientium patrociniò, falsamque esse constabit ex dicendis. Itaque

VII. Dico

VII. Dico primo. Datur invincibilis ignorantia facti. Ratio est. illius ignorantia est invincibilis, de quo nulla cogitatio, dubitatio, suspicio aut saltem confusa notitia in intellectu ignorantis existit: ut vidimus in præced. §. ergo illa facti ignorantia est invincibilis, de quo nulla cogitatio, dubitatio &c. in intellectu ignorantis existit. Atqui hoc frequenter contingit; ut probat experientia. Quod sanè mirum non est: quid enim pronius, quàm circa tot particularia, & contingentia, eorumque circumstantias hominem falli penitus incogitantem? ita qui in venatione explodens bombardam traiecit hominem existimans, esse damam, non ignoravit quidem, esse illicitum necare hominem; at ignoravit, animal, quod percussit, fuisse hominem. Sic ementi equum v. g. furtò abactum certum esse potest, emptionem rei furtivæ esse prohibitam: at ignorat invincibiliter, equum, quem emit, esse furtò abactum: cum nulla in mentem veniat prudens ratio dubitandi, aut interrogandi venditorem. Sic edens, vel alteri porrigens cibum re ipsa venenatum optimè novit, vesci huiusmodi cibo, eumve præbere alteri, esse peccatum: at ignorat hîc & nunc, cibum esse venenatum; idque invincibiliter: quia nulla de hoc cogitatio, dubitatio, vel levissima conjectura occurrit.

VIII. Dico Secundo. Datur etiam invincibilis ignorantia Juris positivi tam civilis, & Ecclesiastici, quàm Divini. Ita communiter omnes D D. Ratio primi, & secundi est: quia notitia Juris positivi humani, ejusque legum, ac statutorum omnium singulis hominibus non est possibilis. Legum siquidem humanarum præcepta non ita connectuntur cum legis naturalis communibus principiis, ut ex iis inferri possint per discursum; sed potius dependent ex voluntate & libera ordinatione Legislatorum. Aliunde autem (v. g. lectione librorum, vel interrogatione peritorum) cognitionem eorum omnium comparandi sæpè multis occasio,

cāsio, atque facultas non suppetit. Unde facilè contingit, ut talibus aliquæ leges humanæ nequidem in mentem unquam veniant, nec ulla de illis cogitatio, vel dubitatio suboriatur. Sed hoc est illas ignorare invincibiliter; ergo. Ratio tertij est: quia ut docet S. Thomas 2. 2. q. 10. a. 1. dantur infideles negativè, id est ejusmodi, ut eis infidelitas non imputetur ad peccatum: sed isti laborant ignorantia invincibili juris divini positivi: quippe, qui inter infideles nati, ac educati ob defectum prædicationis nihil unquam audiêrunt de Lege Evangelica, nec aliquid de fidei nostræ Mysterijs percipere potuerunt.

IX. Dico Tertio. Ignorantia invincibilis facti, & juris positivi tam divini, quàm humani excusat à peccato. Ita communissimè DD cum D. Th. 1. 2. q. 76. a. 3. Ratio est manifesta: quia opus ex tali ignorantia factum non est voluntarium: ergo non est peccatum. Conseq. patet. nam *usque adeò* (ait S. Aug. L. de vera Relig. c. 14.) *peccatum voluntarium est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.* Et sanè voluntarium esse de ratione peccati, est implicite definitum à tribus Pontificibus, Pio V. Gregor. XIII. & Urbano VIII. qui damnârunt hanc propositionem Michaëlis Baij: *ad rationem & definitionem peccati non pertinet ratio voluntarij.* Prob. jam Ant. omne voluntarium debet esse cognitum: quia nihil volitum, nisi præcognitum: sed opus ex simili ignorantia factum non est cognitum: cum hæc ignorantia omnem illius cognitionem removeat; ergo tale opus non est voluntarium. Conf. Opus, v. g. homicidium, ex invincibili ignorantia patrarum neque est voluntarium in se, neque in sua causa: ergo non est voluntarium. Conseq. constat. ant. prob. non in se: quia in se nullo modo est cognitum. Non in sua causa, videlicet ignorantia: nam ista sicut est penitus non volita, ita non potest esse causa voliti, sive voluntarij.

C

§. III.

An detur invincibilis ignorantia Juris naturalis?

SUMMARIUM.

10. Triplex genus præceptorum naturalium. 11. Prima principia practica non possunt invincibiliter ignorari. 12. Neque ad longum tempus præcepta naturalia ex illis proximè deducibilia, si absolute sumantur. 13. 14. An & quomodo aliqui Gentiles ignoraverint præcepta Decalogi? 15. Hæc præcepta possunt invincibiliter ignorari, si cum certis circumstantijs conjungantur. 16. Adstruitur invincibilis ignorantia juris naturalis quoad conclusiones remotas, & probatur ejus existentia ratione. 17. Ab experientia. 18. Ab absurdis sententiæ contraria. 19. 20. 21. 22. Proponuntur, & solvuntur objectiones.

X. **D**ati hanc ignorantiam multi negârunt antiqui Theologi, ut refert Sayrus in *Clavi L. 2. c. 9. n. 16*. Horum sententiam amplectitur præter alios recentes Theologos P. Vincent. Contenson, eamque acriter defendit *tomo. 3. Dissert. 6. c. 1. specul. 1*. Verùm opinio contraria, sicut hodie communis est, ita & vera censei debet. Quæ ut intelligatur, *notandum est*, Juris naturalis præcepta esse in triplici differentia. Quædam sunt prima & universalissima morum principia: ut, *bonum est faciendum: malum fugiendum. item: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: & illud: summum bonum est amandum*. Quædam ex his per se notis principijs immediatè, ac citra operosam investigationem facillimo discursu colliguntur: sicut ea, quæ sunt expressa in Decalogo. Demum alia ita se habent, ut ex primis principijs, vel Decalogi præceptis non nisi mediatè, remotè per studium, atque difficilem discursum inferantur. talia sunt: *simplex fornicatio est fugienda. Injuriam tibi illatam propria auctoritate ne vindica*. Hæc, & similia cum à communibus morum principijs multum distent, non
cuivis

cuius humano intellectui etiam post accuratam veritatis inquisitionem clarè innotescunt: idque vel inde colligitur, quòd constet, non modò Ethnicos, atque indoctos, sed etiam Christianos, doctòsque fuisse inventos, qui crederent, ista jure naturæ non esse prohibita. Exempla referemus paulò inferiùs. Nunc

XI. Dico primo. Jus naturale quoad prima principia practica ab adulto rationis compote non potest invincibiliter ignorari. Ratio est manifesta: quia prima principia morum v. g. *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Parentes sunt honorandi &c.* Non minùs per se, & ex sola terminorum apprehensione sunt evidèntia, quàm prima principia Metaphysica: *quodlibet est, vel non est: totum est majus sua parte: si ab equalibus demas equalia, manent equalia &c.* Ergo sicut hæc nemo rationis compos penetra-
tis terminis ignorat invincibiliter, ita nec illa, ergo vera est assertio. Atque hæc est ratio, propter quam SS. PP. passim dicunt, legem naturalem à DEO scriptam esse in cordibus hominum, nec ignorari posse à quoquam. Aug. in Psal. 118. conc. 25. *Nullus est, qui facit alteri injuriam, nisi qui sibi fieri nolit. & in hoc transgreditur nature legem, quam non sinitur ignorare, dum id quod facit, non vult pati.* Et noster Beda Venerab. in eundem Psal. *Planissimum, & Apertissimum est omni homini illud præceptum: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Hieronym. in Epist. ad Algas. q. 8. *Nullus hominum est, qui hanc legem nesciat. Idcirco justum DEI judicium est scribentis in corde humani generis: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

XII. Dico secundo. Præcepta naturalia secundi generis, qualia sunt, quæ exprimuntur in Decalogo, quamvis absolutè considerata non possint ignorari invincibiliter longo tempore, possunt tamen sic ignorari, si occurrant cum aliqua certa circumstantia. Prima pars dicti ostenditur. Nam licèt ea præcepta non

sint prima, & immediata principia Juris naturalis, sunt tamen conclusiones ita immediatæ, & evidenter ex illis inferibiles, ut vel levissima diligentia, quam in dubio nemo non tenetur adhibere, ad earum illationem sufficiat: ergo evidens est, adhibita morali diligentia neminem rationis compotem latere dicta præcepta, & consequenter non posse ignorari invincibiliter. Conseq. patet. Ant. declaro. Hæc propositio: *summum bonum est amandum*, est primum principium Synteresis, & axioma lumine naturæ notum. Fac aliquem huic veritati assentiti. Quid jam facilius homini DEUM non ignorantem, quam subsumere: *DEUS est summum bonum?* hoc autem factum naturaliter, & evidenter sequitur: ergo *DEUS est amandus: ergo nulla blasphemia offendendus: ergo certo tempore colendus*. Sed istæ conclusiones sunt præcepta primæ tabulæ; ergo præcepta primæ tabulæ facillimè & evidenter ex primo legis naturalis principio inferuntur. Eodem modo præcepta secundæ tabulæ deducuntur ex alio principio: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Quid enim? an non statim ex illo sequitur: *ergo ne occidas, ne moecheris, ne fureris &c.* si paulùm in temet reflexus sublimas, quòd talia tibi fieri non velles?

XIII. Objicies. Multi Gentiles licita putârunt flagitia plurima, eaque enormia, quæ prohibentur in Decalogo: ergo hujus præcepta non ita facilè deducuntur ex primis principiis præcticis, sicut asserimus. Ant. Ostenditur. Germani, ut refert Julius Cæsar *lib. 6. de Bello Gallico*, olim furari credebant esse licitum. Lacedæmones quoque, ut est apud Plutarchum in vita Lycurgi, adulteria minimè existimabant prohibita. Hinc officii, atque honoris contestatio erat, amicum amico suam uxorem communicare. Grammatici gens Æthiopica, uti testatur Solinus *c. 43. histor.* solas matres revereri, ac honorare, patribus

tribus verò nihil reverentiæ exhibere solebant. De Scotis narrat S. Hieronymus *l. 2. adversus Jovin.* eos, cùm per sylvas porcorum greges, pecorùmque armenta reperissent, non in hæc, sed in pastores involâsse, eorùmque nates, fœminarum verò papillas abscidisse, hâsque solùm ciborum delicias arbitratos. *Masfagetes*, & *Derbices* (pergit Doctor Maximus) *miserrimos putant, qui agrotatione moriuntur; & parentes, cognatos, propinquos, cùm ad senectam venerint, jugulantes devorant, rectius esse ducentes, ut à se potius, quàm à vermibus comedantur.* Similia narrat S. Chrysoft. *homil. 4. in c. 1. ep. ad Rom.* Atque hæc omnia manifestè repugnant præceptis Decalogi, eisque expressè prohibentur; ergo verum est ant.

XIV. Respondetur. Per inveteratam apud illos populos peccandi consuetudinem factum quidem esse, ut licita putaverint ejusmodi fœda, atque nefanda: verùm id nostræ doctrinæ neutiquam obstat; quia ignorantia & error, in quo versabantur, erat vincibilis: nam poterant, ac debebant scire, illa opera mala esse: cùm hoc cognoscendi sufficientia in se haberent principia, ad quæ quia suapte malitia occæcati non respexerunt, tradidit illos DEUS in reprobum sensum, ut facerent ea, quæ non conveniunt, dicit Apost. *ad Rom. 1.* De pueris tamen usum rationis primùm adeptis, atque in illa morum feritate educatis dicendum est, eos dictarum turpitudinum, & vitiorum inhonestatem invincibiliter ignorare ad breve tempus potuisse: donec videlicet usum rationis paulatim pleniorum consecuti seipos consulerent, quidque licitum, illicitumque esset, ex practicis morum principiis: *bonum est faciendum: malum vitandum. Quod tibi non vis fieri &c.* cujuslibet intellectui citra alienum magisterium naturaliter inditis discerent, atque colligerent. Durum quippe videtur, eos pueros sub primum rationis crepu-

sculum, ejusque lucem necdum satis firmam statim de culpabili ignorantia condemnare, si majorum, parentum, civiumque suorum moribus, atque exemplis inducti scelera in objectione commemorata, quæ tanquam honesta prædicari, ac perpetrari quotidie videbant, & ipsi approbaverint. Ad breve igitur tempus ignorari posse invincibiliter ipsa præcepta Decalogi etiam absolute considerata, non est negandum.

XV. Jam posterior pars Conclusionis n. 12. statuta etiam probatur: illa præcepta, quæ ex se clarè innotescunt, interdum ob circumstantias à peccato apparenter excusantes redduntur cognitu obscura: ergo potest contingere, ut aliquem intellectum lateant, & quidem longo tempore. Conseq. videtur legitima. Ant. ostenditur: clarum est, mentiri esse peccatum: at non ita clarum est, id esse peccatum in necessitate ad conservandam vitam vel suam, vel amici. Quapropter non defuerunt, qui in hujusmodi casibus id esse licitum etiam cum juramento existimarent: ut habet Vasquez apud Thyrsium Gonzalez *de probabilitate. Dissert. 11. c. 5. n. 18* Clarum est, furtum repugnare justitiæ, & rectæ rationi. Verùm non omnibus statim liquet, esse prohibitum, ne quis furetur malis divitibus ad largiendum bonis pauperibus eleemosynam. Similiter clarum est, semet vel alterum, qui est innocens, occidere rem esse pessimam: non tamen est omnibus evidens, mortem sibi consciscere evitandi acerbissima tormenta, vel castitatem conservandi gratrà esse facinus culpabile. Demum: non est adeò cuivis apertum, esse peccatum interficere commilitonem in prælio gravissimè faucium absq; spe vitæ cum morte inter maximos dolores luctantem, atque interfici enixè rogantem: quemadmodum Saul rogavit Amalecitem: *Sta super me, & interfice me &c. 2. Reg. c. 1.*

XVI. Dico tertio. Quoad præcepta à communibus principiis

pijs practicis remota, seu conclusiones, quæ ex illis mediatè per operosam argumentationem inferuntur, sæpè datur invincibilis ignorantia juris naturalis. Ita communis sententia. Probatur primo. Nullus Doctor, quantumcunque Sanctus & sapiens gaudet privilegio nunquam errandi in illis, quæ docet circa jus naturale: sicuti constat experienciâ, & suadet ratio. Nam sæpè aliqua sunt jure naturæ prohibita, quorum malitia ita fugit humanam notitiam, ut viri plurimi & probi & docti existiment, esse licita, vel solùm lege positiva prohibita, alijs itidem probis & doctis oppositum sentientibus. Unde contingit, ut de eodem objecto ad jus naturale pertinente doceant opiniones contrarias, vel contradictorias, quæ non possunt esse simul veræ. Ita S. Th. docet, reum privatâ judicis scientia innocentem debere damnari ad mortem, si per allegata & probata in foro externo probatus sit nocens: alij hoc neque debere, neque posse fieri existimant. Similiter (ut alia omittam) de pluribus contractibus est magna controversia inter gravissimos Doctores, sintne usurarij, vel Simoniaci, an non? alij affirmant, alij negant. Da igitur (quod revera contingit) Doctores complures probos, & sapientes sentire, contractum esse usurarium; alios verò complures non minùs probos, & sapientes sentire, contractum non esse usurarium. Jam sic: in ista hypothefi alterutra sententia re ipsa est necessariò falsa, & contra jus naturale: ergo alterutri Doctores re ipsa errant contra jus naturale, & consequenter versantur in ejus ignorantia. At fortè vincibili. Quis autem ferat istud dicentem? cùm ejusmodi viri non nisi post diligens studium, accuratam argumentorum utriusque partis discussionem, fusas quoque ad Deum preces, quod sentiunt, pronuntient, ac scribant? sanè si his præstitis nihilominus errare in cognitione veritatis non sit errare invincibiliter, fateor, quid sit errare invincibiliter, me capere non posse. Confirm.

primo.

primo, Si quis à pueritia audiret, Doctores pietate, & sapientia præstantes judicate, contractum aliquem, qui re ipsa est injustus, esse justum, ac licitum: si videret præterea: illum contractum à suis civibus communiter celebrari, talis profecto ne minimam quidem conciperet suspicionem de iniquitate contractus: ergo invincibiliter ignoraret ejus malitiam: ergo laboraret ignorantia invincibili actionis jure naturali prohibita. Atqui hoc sæpè contingit: ergo sæpè datur invincibilis ignorantia aliquorum, quæ jure naturali prohibentur. Confirm. secundo. Multi errant invincibiliter in deductione conclusionum speculativarum Physicæ & Mathematicæ, tam etsi principia utriusque scientiæ sint eis notissima; quia nempe non omnes conclusiones speculativæ sunt æqualiter vicinæ principijs, sed aliqua multum ab eis remotæ, & solum ingenijs acutioribus perceptibiles: ergo similiter errari potest invincibiliter in deductione conclusionum practicarum circa ea, quæ jure naturæ sunt vetita; quia, tametsi communia principia practica sint omnibus evidentiæ, aliqua tamen conclusiones ex illis deducibiles sunt valde remotæ, & non nisi magno labore, diuturna meditatione, & operosa argumentatione vix etiam à sapientibus eruuntur. Et hæc doctrina in nostro proposito vel ideo vera est, quod intellectus in hoc statu naturæ lapsæ ad cognitionem veritatum moralium, quàm speculativarum longè sit invalidior.

XVII. Probatum secundo. Invincibilis ignorantia juris naturalis sæpè deprehensa est, hodièque deprehenditur in multis non modò rudibus, sed etiam doctis & sapientibus: ergo vera est communis sententia. Conseq. patet. Ant. ostenditur: Cicero quàm Latinorum eloquentissimus, tam summus Philosophus *de Offic. L. I. c. de just.* illatas injurias privata autoritate ulcisci licitum esse putavit: nam *primum*, inquit, *justitiæ munus est, ut ne quis cui noceat, nisi lacessitus injuria.* Censuit præterea *Lib. I. Tuscul.*

Tuscul. q. q. fas esse mortem sibi consciscere majoris miseriæ declinandæ gratia. Divinus Plato, mentiri non esse vitium credit, quando quis ob confessionem veritatis in gravissimum discrimen conjiceretur, dixitque, in eo eventu esse utendum mendacio tanquam helleboro. Quid? quòd Durandus *in 4. dist. 33. q. 2.* fornicationem juri naturali non esse graviter contrariam existimaverit? Docent cum P. Haunoldo graves DD, reum justè damnatum ad hauriendum venenum, ad pugionem pectori infigendum, posse per semet exsequi eam sententiam, suâque manu venenatum poculum ori admoveere, & pectori pugionem infigere, Alij e contra id negant. Ecce! versantur hic DD. in quæstione spectantè ad jus naturæ. Nemo eorum post accuratam veritatis inquisitionem, & quantumvis diligens studium dicere audet, sibi certò constare, quidnam reo jus naturale circa hanc executionem vetet, vel permittat: ergo manifestum est, eos istius juris obligationem in hoc eventu ignorare invincibiliter. Nam toties aliqua obligatio ignoratur invincibiliter, quoties adhibitâ ad comparandam ejus notitiam debitâ diligentia adhuc non certò constat; sed hoc contingit in casu nostro; ergo. Quod DD. in hac materia sæpè experiuntur, Confessarijs quoque non rarò usuvenit: nam multa audiunt ex penitentibus etiam adultioribus in pueritia contra jus naturæ commissa: quæ antea nunquam erant confessi, & de quorum malitia post aliquod primum tempus, & majorem judicij maturitatem scrupulum concipiunt. Tales ante ejusmodi scrupulum, ac suspicionem subortam ignorabant invincibiliter, se contra jus naturæ delinquere. Vasquez apud Sayrum in *Clavi reg. L. 2. c. 9. n. 19.* refert, se nôsse rusticum quemdam, qui sibi pius, ac misericors videbatur, si ægrotum cum morte luctantem in alteram partem versaret, ut citiùs animam exhalans ex maximis angoribus liberaretur. Et addit Vasquez, se factò diligenti examine

D

deprehen-

deprehendisse, id hominem ex invincibili ignorantia fecisse. Idem Author narrat de quodam Roderico Diaz, qui existimans, perpetuitatem matrimonij non esse præceptam jure naturæ, filias suas abstulit primis maritis, & alijs nuptui tradidit.

XVIII. Probatur tertio ab absurdis, quæ ex sententia contraria sequuntur. Negata juris naturalis invincibili ignorantia sequitur primo, homines rudiores non posse tutâ conscientiam inire ullum contractum, quantumvis eum licitum censeant viri doctissimi ac sapientissimi, quando à parte rei injustus est, atque illicitus. Hoc autem quàm sit absurdum, quis non videt? sequela constat: nam si contractus sit reipsa injustus, & jure naturæ prohibitus, contrahentes id non possunt ignorare invincibiliter: ergo nec bona fides, nec ignorantia (quippe non invincibilis, & inculpabilis) illos à peccato excusat. Sequitur secundo, nullam quæstionem ad jus naturæ spectantem absque peccato posse resolvi probabiliter etiam quacunque magna probabilitate. Patet sequela. Nam si quis Doctor in ea resolutione errat, vincibiliter errat, & alijs præbet occasionem sectandi sententiam contrariam juri naturæ, atque aded peccandi ex errore, ac ignorantia illius. Si non errat, committit se saltem manifesto periculo errandi; cum nesciat, an sua sententia sit juri naturæ conformis, an non? quod tamen scire & potest, & teneretur. Immo sequitur Tertio, Theologis omnibus vel esse penitus abstinendum à decisionibus casuum, & controversiarum ad jus naturale pertinentium; vel semper in favorem partis tutioris pronuntiandum. Si enim hujusmodi quæstiones aggrediantur resolvere, id facere nunquam poterunt, quin & se, & alios exponant periculo contra jus naturale culpabiliter errandi. Quod si relicta in medio controversiarum discussione tutiorem partem semper esse tenendam pronuntient, plurimum aggravant suave Christi jugum, & aliorum conscientias nimis arctant: quod & ipsum juri naturæ adversatur.

XIX. Obj-

XIX. Objicies primo. Nulla ignorantia consequens est invincibilis: omnis ignorantia juris naturalis est consequens: ergo nulla ignorantia juris naturalis est invincibilis. Major est certa, minor probatur. Omnis ignorantia, quæ oritur ex nostro peccato personali, est consequens: omnis ignorantia juris naturalis oritur ex peccato personali; ergo omnis ignorantia juris naturalis est consequens. Major constat: quia talis ignorantia sequitur actum voluntatis, estquæ voluntaria in sua causa. Minor probatur: nam imprimis, quando erratur contra communia juris naturalis principia, id non aliunde provenit, quam quòd ratio per concupiscentiam, aliãque passionem impediatur, ne dicta principia ad particulare operabile debite applicet. Secundaria vero hujus juris præcepta quæcunque non ignorantur, nisi propter pravas consuetudines, vel habitus corruptos, veluti docet S. Th. 1. 2. q. 94. a. 6. ergo vera est minor, quæ erat probanda. Ita quoad substantiam Contenson. Respondeo conc. mai. neg. mi. ad hujus probationem fateor, id, quod dicitur de communibus principijs, verum esse, quando sumuntur, ut sunt in se, sive in quantum clarè, atque explicitè innotescunt operanti, non autem, si considerentur, ut continent implicitè, confusè, atque obscurè quædam præcepta, & conclusiones particulares valdè remotas. sicut enim error, vel ignorantia circa ejusmodi conclusiones non semper oritur, ut hætenùs ostendimus, ex concupiscentia, aliãque passione, ita nec error contra communia principia, quatenùs eas dicto modo continent. De secundarijs præceptis similiter constat ex dictis: si enim sint conclusiones propinquæ communibus principijs, atque ex eis facile inferibiles, non est negandum, eorum ignorantiam absolutè spectatorum sæpenumerò provenire ex prava peccandi consuetudine, & habitibus corruptis: sicut colligitur ex solutione object: n. 13. propositæ.

ligantur etiam ea, quæ à communibus principiis juris naturæ valde distant, obscura, multumque abstrusa, verum non est, pravæ consuetudines, habitusque vitiosos esse semper in causa, quòd ignorentur. Neque id docuit S. Th. loc. cit. nam loquitur manifestè de præceptis secundarijs, *quæ sunt* (ut ibi habet in corp. art.) *quasi conclusiones propinquæ principiis.*

XX. Obijcies secundo. *Faciendi, quod in se est, DEUS non denegat gratiam*: ut dicit axioma Theologicum. ergo sollicitè, ac sincerè, prout oportet, inquirenti veritatem quamcumque circa jus naturale, ejusdemque manifestationem à DEO petenti DEUS infallibiliter manifestabit, juxta promissionem Christi: *Quærite, & invenietis; pulsate, & aperietur vobis.* Ergo quicumque laborat ignorantia juris naturalis, ideò laborat, quia veritatem non quæsit, ut tenebatur, nec DEUM satis ardentè oravit, ut illuminaretur. Ergo sequitur, nullam ignorantiam juris naturalis esse invincibilem, quia omnis dicta ratione vinci, atque deponi potest à quolibet. Respondeo, illud axioma Theologorum esse solùm intelligendum de his, quæ sunt necessaria ad salutem. Atqui non omnis notitia cujuslibet veritatis ad jus naturale pertinentis est necessaria ad salutem: consequenter immeritò asseritur, facienti, quod in se est ad inveniendam quamcumque veritatem in iis, quæ circa jus naturæ sunt apud Doctores controversa, DEUM illam revelaturum, ne erret in operando. Secus pari jure audebo dicere, veritatem Doctori Theologo facienti quod in se est ad eam inveniendam in quæstionibus circa jus naturæ controversis à DEO certò detectum iri, ne erret in docendo. Sed consequens est falsum, & contra experientiam, qua constat, S. Thomam, aliòsque Doctores Sanctissimos & Sapientissimos etiam post diligenter inquisitam veritatem, post summum studium, post fusas ad DEUM preces, ne errare se permetteret, nihilominus in rebus ad
jus

jus naturæ spectantibus docere contraria, & consequenter alterutram illorum sententiam esse re ipsa falsam, juriq̄ naturæ repugnantem, quod est formalissimè hujus juris laborare ignorantia, & quidem invincibili, ut patet ex dictis. Atque hinc etiam, quid sit dicendum ad illa verba S. Script. constat. Enim verò, si ex dicta promissione Christi non sequitur, Doctori quantumcunque sollicitè quærenti, ac pulsanti teneri Deum aperire veritatem, ne contra illam erret in docendo; etiam non sequitur, teneri manifestare veritatem ad jus naturæ pertinentem facienti diligenter inquirendo, quod in se est, ne contra eam erret in operando. Quòd si quis dicere vellet, Deum promississe revelationem veritatis quærenti illam ad operandum, non verò ad docendum, gratis hoc diceret: nam verba script. allata sunt universalia.

XXI. *Objicies Tertio.* Quilibet homo tenetur observare omnia omnino præcepta naturalia ad se pertinentia: ergo omnium eorum debet habere, vel potest habere notitiam, & consequenter nullum ignorat invincibiliter. Conseq̄ patet: quia potentia observandi præcepta, quæ hîc supponitur, necessario importat illorum notitiam: quod enim est nobis ignotum, vel cujus notitiam habere non possumus, etiam observare non possumus. Confirm. Opera Juri naturæ adversa sunt intrinsecè mala: ergo datur præceptum DEI prohibens, ne quis ea committat. Hoc autem præceptum est observatu possibile: quia Deus non jubet impossibilia. Atqui non esset observatu possibile, si homo nullam haberet de illius existentia notitiam, vel nullam acquirere diligenter indagando posset. Ergo quotiescunque homo ignorat eius præcepti existentiam, suâ culpâ ignorat: non enim ignoraret, si debitam diligentiam in inquisitione veritatis adhibuisset.

Respondeo, hoc argumentum evidenter instari in ignorantia facti, vel circumstantiæ particularis. Ostendo. Datur, ut

omnes fatentur, præceptum DEI absolute prohibens, ne quis accedat ad non suam: item, ne qui contrahant matrimonium cum impedimento dirimente: Modò sic: Quilibet homo tenetur observare præceptum de non accedendo ad alienam: item præceptum de non contrahendo matrimonium cum simili impedimento: ergò quilibet debet habere vel potest habere notitiam de qualitate mulieris, ad quam vult accedere, & de impedimento dirimente matrimonium. Pater conseq. Quia sublata horum notitia homines non possent semper vitare violationem dictorum præceptorum. Sicut igitur contingit, ut quis, non obstante absoluta prohibitione DEI, ne similes actus fiant, accedat inculpabiliter ad non suam per ignorantiam invincibilem inductus, quòd sit sua, quemadmodum Jacob accessit ad Liam: vel ut contrahatur matrimonium cum impedimento dirimente, aut etiam bona fide consummetur ob ignorantiam invincibilem alicujus facti: v. g. quòd etiamnum vivat prior maritus: ita contingit, ut quis non obstante obligatione absoluta servandi præcepta legis naturalis incidat in præcepti cujusdam particularis ignorantiam invincibilem, atque ex hac existimet v. g. esse mentiendum propter salutem proximi; vel furandum malis divitibus ad largiendum eleemosynas bonis pauperibus.

XXII. In forma dist. Ant. tenetur observare omnia præcepta naturalia, & permittitur quandoque illa transgredi materialiter conc. & nunquam permittitur transgredi materialiter nego Ant. & distingo Conseq. ergo omnium debet habere, vel potest habere notitiam, quando DEUS non permittit eorum transgressionem materiale conc. dum hanc permittit, nego Conseq. atqui DEUS non rarò permittit, ut homo sua præcepta transgrediat materialiter, involuntariè, & consequenter absque culpa Theologica, ut primùm vidimus in illis, qui ea violant ex ignorantia

rantia facti, vel circumstantiæ particularis; & meritò asserimus contingere in iis, qui violant jus naturale quoad præcepta valde remota à primis principiis, casusque multum abstrusos, atque difficiles, de quibus Doctores disputant, an legis divinæ prohibitio ad illos se extendat, vel non? Sicut enim facientem quod in se est in inquisitione veritatis circa factum vel circumstantiam particularem DEUS non tenetur illuminare, sed permittit, ut inculpatè incidat in ignorantiam invincibilem, atque adeò ex errore legem suam materialiter violet: ita neque semper tenetur illuminare facientem quod in se est in inquirenda veritate circa res ad jus naturæ pertinentes; sed potest interdum permittere, ut inculpatè incidat in earum ignorantiam invincibilem, & hac ratione aliquod dicti juris præceptum ex errore materialiter transgrediatur. Itaque potentia observandi præcepta per se loquendo, & quoties illorum transgressio imputaretur in culpam, importat quidem præceptorum notitiam, per accidens tamen, quando illorum transgressio non imputatur in culpam, estquæ solum illicita materialiter, talem notitiam non importat: quia tunc solum est potentia præcepta non transgrediendi formaliter, non autem est potentia non transgrediendi tam formaliter, quàm materialiter. Hæc autem, & non illa exposcit præceptorum notitiam.

Ad Confirm. fatendum est, ejusmodi opera esse haud dubiè intrinsecè mala, darique præceptum illa prohibens: Dico tamen interdum contingere, ut DEI permisso intrinseca eorum malitia unaque præcepti prohibentis existentia etiam post accuratè inquisitam veritatem operantem lateat. Neque hîc sequitur, ejusmodi præceptum non fore observatu possibile: ut enim sit possibile, non requiritur, ut homo semper habeat illius notitiam, sed sufficit, si eam toties habeat, quoties præcepti transgressio imputaretur in culpam: tunc autem certissimè habet, vel saltem habere diligenter indagandò potest. Sicut igitur non sequitur

quitur, præceptum aliquod juris positivi non esse observatu possibile, vel DEUM jubere impossibilia, quando homo invincibiliter ignorat illius præcepti existentiam: ita nil tale sequitur, quando ignorat invincibiliter, aliquod præceptum juris naturalis existere.

§. IV.

An juris naturalis invincibilis ignorantia excuset à peccato?

SUMMARIUM.

23. *Sententia Jansenii & aliorum negativa.* 24. *Eorum fundamenta ex S. Script.* 25. *Ex ratione.* 26. *Statuitur, & probatur Sententia affirmans ex Autoritate.* 27. *ratione.* 28. *ab absurdis sententia contraria.* 29. 30. 31. *Solvuntur Argumenta opposita.*

XXIII. **N**egat Cornelius Jansenius Iprarum Episcopus *lib. 2. de statu naturæ lapsæ c. 2. & seqq.* apud Gonetum *in Dissert. de Probabilitate a. 7. §. 2.* Negat insuper Sinnichius *in Saule Ex-Rege.* & quidam Wilhelmus Wendrochius, qui Theologum Salisburgensem se finxit, *in Dissert. de Probab. Epistola 5.* Montaltii subnexa. His accedit Antonius Celladeus, contra quem agit Terillus *in lib. de Reg. Morum.* Eundem errorem ante hos omnes erravit Lutherus carpens propterea Theologos Orthodoxos *in cap. 12. Genes.* per hæc verba: *scholastici dicunt, invincibilem ignorantiam reddere excusabiles: tanta cæcitas est (pergit nebulo) in Papa Scholis & Ecclesiis.* Luthero adhæsit Hieronymus Zanchius & ipse hæreticus, cujus verba refert Gonet *loc. cit. falluntur (inquit) Scholastici, cum talem ignorantiam, quam invincibilem vocant, idèo à peccato excusant, quia invincibilis est, ut loquuntur.*

XXIV. Ad suadendum hoc falsum dogma arguunt primo

cx

ex pluribus S. Script. locis, ubi multa ex ignorantia facta appellantur peccata. Ita David suas ignorantias inter peccata refert *Pf. 24. Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.* Deinde in lege veteri sacrificia fiebant non minùs pro ignorantia, quàm pro peccato: ut constat ex *Levit. 4. Lucæ 12.* dicitur de ser-vo, *qui non cognovit voluntatem Domini sui, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Abimelech, dum Saram voluit accipere in uxorem, invincibiliter ignoravit, eam esse conjugem Abrahamæ, & tamen hoc factum ipsius vocatur peccatum *Genesis 20.* Immò Judæi ex ignorantia crucifixerunt Christum testante Apost. 1. *Corinth. 2. si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* & nihilominùs reprehenduntur ab Apostolorum principe Actor 3. quod Authorem vitæ interfecerint. Demum S. Paulus de semetipso fatur, quòd misericordiam DEI sit consecutus, quia ignorans fecerit in incredulitate, 1. *ad Timoth. 1.*

XXV. Arguunt secundo in hunc modum argumento, quod est Achilles Jansenii. Quidquid est homini voluntarium, est ipsi imputabile: sed invincibilis ignorantia juris naturalis est homini voluntaria; ergo est ipsi imputabilis. Atqui ignorantia homini imputabilis eum non excusat à peccato; quidquid enim ex tali ignorantia agit, malè agit, culpabiliter agit. Ergò invincibilis ignorantia juris naturalis non excusat à peccato, *mai.* est certa. *mi. prob.* invincibilis ignorantia juris naturalis est effectus & pæna peccati originalis: ergo est nobis voluntaria voluntate capitis. Conseq. patet: nam eo ipso, quòd hominibus culpa Adæ sit hoc modo voluntaria, etiam id, quod ex ea profluit, ipsis esse voluntarium censei debet: sed culpa Adæ est hominibus voluntaria voluntate capitis; ergo &c. Ant. verò probatur: cognitio rerum ad jus naturale pertinentium est homini connaturalis, eique connaturaliter debita: unde nemo illâ caruisset, si fe-

E

licissi-

licissimus innocentiae status perseverasset : ergo ignorantia juris naturalis ratione peccati originalis, atque in poenam illius obfusa est humanis intellectibus, & consequenter vitiosa, mala, atque culpabilis est. Et hinc apparet, inquit, discrimen quod inter ignorantiam juris naturae, & juris positivi versatur, cur nempe illa, non autem haec sit vitiosa, & homini imputabilis? nam juris positivi cognitio non est humanae naturae connaturaliter debita: cum legum positivarum institutio pendeat ab extrinseco DEI beneplacito: est vero connaturaliter debita cognitio juris naturae: eo quod jus istud condatur cum ipsa natura, sitque in intimis humanae rationis visceribus radicum. Quapropter non juris positivi, sed juris naturae ignorantia est effectus & poena peccati originalis. Verum contra haec breviter

XXVI. Dico. Invincibilis ignorantia Juris naturalis excusat à peccato. Ita communis Catholicorum. Hodie praesertim, postquam Alexander VIII. Anno 1690. die 20. Decembris oppositam sententiam damnavit. Probatur Primo, Authoritate SS. PP. S. Chrysoft *homil. 13. in Epist. ad Rom.* ita habet: *Nemo unquam ignoranter peccavit &c. Si enim ignoranter peccaverunt, indigni utique erant, qui poenas darent.* S. August. *lib. 3. de libero arbit. cap. 19.* inquit: *non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras; sed quod negligis querere, quod ignoras.* Quis autem magis invitus ignorat, quam qui ignorantiam etiam per diligentem, immo diligentissimam inquisitionem veritatis vincere non potuit? Doctor Angelic. *q. 7. de pot. a. 7. ad 3.* ita pronuntiat: *Dicendum, quod ignorantia, quae est omnino involuntaria, non est peccatum &c. & in 1. 2. Q. 74. a. 1. ad 2. si defectus (inquit) apprehensivae virtutis nullo modo subjaceret voluntati, non esset peccatum nec in voluntate, nec in apprehensiva virtute, sicut patet in his, qui habent ignorantiam invincibilem.* Iterum *Q. 76.* ita claudit corpus Articuli. 3. *si sitialis*

lis ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat à peccato. Neque distinguunt SS. Doctores inter invincibilem ignorantiam juris positivi, & juris naturalis, sed loquuntur universim de omni ignorantia invincibili. Et sanè nullam esse causam distinguendi, statim patebit. Quare

XXVII. Probatum secundo conclusio ratione fundamentali. Quidquid tollit voluntarium, excusat à peccato: omnis ignorantia invincibilis tollit voluntarium; ergo omnis ignorantia invincibilis excusat à peccato. Minor est certa: quia voluntarium definitur *id, quod est à principio intrinseco cum cognitione*: ergo voluntarium necessariò importat cognitionem: cum nihil sit volitum, quod non præcognitum. Quidquid ergo tollit cognitionem, tollit voluntarium. Atqui omnis ignorantia invincibilis tollit cognitionem: quod enim ignoratur invincibiliter, nullo modo præcognoscitur; ergo omnis ignorantia invincibilis tollit voluntarium. Major, quam negant Adversarii apud Gonetum ubi suprâ §. 1. prob. primo. Hæc propositio: *Ad rationem, & definitionem peccati non pertinet voluntarium*, damnata est ab Ecclesia, ut suprâ meminimus §. 2. n. 9. ergo est certissimè falsa: ergo certissimè vera est hæc illi opposita: *Ad rationem & definitionem peccati pertinet voluntarium*. Ergo quidquid tollit voluntarium, tollit peccatum, & consequenter excusat à peccato. Probatum eadem Major secundo. Omnis actus moralis, & humanus est voluntarius: omne peccatum ab homine commissum est actus moralis, & humanus: ergo omne peccatum est voluntarium. Minor est certa: major probatur: omne liberum est voluntarium: omnis actus moralis & humanus est liber: ergo est voluntarius. Ex his syllogismis formo hunc tertium: quidquid aufert ab actu rationem liberi, aufert rationem peccati, & excusat à peccato:

peccato: quidquid tollit voluntarium, aufert ab actu rationem liberi, ergo quidquid tollit voluntarium, aufert rationem peccati, & excusat à peccato. Dices fortè, ad peccatum actuale satis esse liberum & voluntarium voluntate capitis, hec autem non auferri per ignorantiam invincibilem. Respondeo, hoc dicere esse plusquam absurdum. Quia plusquam certum est, ad culpam personalem requiri libertatem, & voluntarium personæ actuale, & in actu secundo: ut docet expressè S. August. *lib. de duabus animabus cap. 11.* illis verbis: *Nec peccatum, nec rectè factum imputari cuiquam justè potest, qui nihil fecerit propria voluntate.* Et quid multa? hæc propositio: *in statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale & demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in sua causa, peccato originali, & voluntate Adami peccantis.* Hæc, inquam, damnata est ab Alexandro VIII. Anno ac die paulò antè memoratis.

XXVIII. Probatum Conclusio tertio ab absurdis. Nam si vera est sententia Jansenij: sequitur primo, esse illicitum in praxi amplecti opinionem probabiliorem, immò probabilissimam, relictà minùs probabili. Consequens est absurdum, & communi Theologorum adversum; ergo. Sequela majoris probatur: quia fieri potest, ut opinio probabilior, in mò probabilissima, sit reipsa falsa, & juri naturæ contraria, eo ipso, quòd sit opinio, quæ est essentialiter assensus fallibilis. In hypothese igitur, qua talis sententia supponitur falsa, eam secutus in operando non excusatur à peccato: quia revera violat jus naturale. Violatio verò juris naturalis est semper peccatum, sive id jus operanti sit notum, sive ignotum quacunque ignorantia vincibili, vel invincibili, ut docet Jansenius. Sequitur secundo, hominem quandoque peccare necessariò, & inevitabiliter. Ostenditur. Da militem v. g. cui conscientia ex invincibili errore dicet, commilitonem in pugna
gra-

gravissimè faucium, utque interficiatur, per omnia chara orantem, sibi hic & nunc esse occidendum. Quid agat jam, ut evitet peccatum? si commilitonem non occidat, agit contra conscientiam, quæ præcipit, ut occidat: ergo peccat. Si verò occidat, agit contra jus naturale, quod prohibet, ne occidat: ergo iterum peccat. Sive igitur occidat, sive non occidat, peccat necessariò necessitate inevitabili. Sequitur tertio, temeritatis ac summæ imprudentiæ reos esse, quotquot scribunt de rebus moralibus, vel tractant publica munia ad justitiam pertinentia: ut Senatores, judices, causidici &c. Nam si quilibet error quantumcunque invincibilis circa jus naturale culpabilis est, tales moraliter certi sunt, se graviter quandoque lapsuros, licèt accuratam, ne id fiat, diligentiam adhibuerint. Ergo scientes ac volentes sibi imponunt necessitatem peccandi. Ergo stultè & temerè suscipiunt ejusmodi munera: quippe à nemine citra peccatum administrabilia etiam adhibita magna diligentia. Idem valet de Medicis, Chirurgis, & alijs, qui gerunt officia, vel profitentur artes rei publicæ necessarias: nam fieri non potest, ut hujusmodi munera exerceant sine necessitate peccandi etiam contra jus naturale, si vera est sententia, quam impugno. Sequitur quarto, Sanctissimos, atque Doctissimos Ecclesiæ Doctores gravissimè peccasse scribendo & docendo, per quod tamen magnum meritum apud Deum, & insignem laudem apud homines sibi comparasse, hætenùs semper existimati sunt. Immo sequitur, ipsos in suo peccato inforuisse, eique immortuos, atque damnatos esse. Utraque sequela, quæ procul dubio est absurdissima, probatur: SS. Thomas, Bonaventura, Antoninus, Bernardinus, aliique Doctores de Ecclesia optimè meriti, docuerunt contradictoria etiam in quæstionibus ad jus naturæ spectantibus: ergo alterutri non solum ipsi errarunt contra jus naturale, sed etiam alijs, qui eos in speculatione & praxi sectantur, per sua scripta

scandalum, & occasionem similiter errandi, atque peccandi præbuerunt. Cùmque erronea sua dogmata nunquam retractaverint, sequitur, ipsos in peccato obstinatos, in eoque mortuos & consequenter damnatos fuisse.

XXIX. Neque probant aliquid fundamenta opposita. Ad loca sacræ script. & in primis ad illud Ps. 24. Respondeo, regium Prophetam loqui de ignorantia primitus vincibili, & culpabili. In eodem sensu accipiendum est, quod dicitur de servo ignorante voluntatem Domini sui Luc. 12. *Sed cur punitur ignorans?* (quærit Theodoretus apud D. Thom. in catena super Lucam) *quia cùm ipse potuisset (respondet) noluit, sed pigritans ipse fuit ignorantia suæ causâ.* Sacrificia quoque in veteri lege offerri solebant ad expiandam ignorantiam vincibilem: ut docet S. August. Lib. de Natura & Grat. c. 17. *Aliud est (inquit ibi) non curâsse scire: quæ negligentia peccata etiam per sacrificia quædam legis videbantur expiari. Aliud intelligere velle, nec posse.* De ignorantia Judæorû, qui Christum crucifixerunt, dubium non est, eam fuisse vincibilem. Idem dicendum, de ignorantia Pauli, cùm enim esset legis peritus, ac præfens Jerosolymis, dum Christus patravit miracula maxima: audiret præterea disputationes Apostolorum, & prædicationem S. Stephani, propriâ culpâ ignoravit Christum, ac veram Ecclesiam, quam persequebatur. Ad factum regis Abimelech dico, illum ex ignorantia invincibili Saram voluisse in uxorem accipere, atque ideo hac sua intentione non peccâsse Theologicè. Neque refert, id opus à DEO vocari peccatum, si contigisset: nam dicitur, futurum fuisse peccatum materialiter, atque hoc ipsum, ne fieret, voluisse DEUM in gratiam Abrahæ sui amici impedire. Alij, ut refert Gonet §. 3. existimant, dictam ignorantiam fuisse vincibilem, eò quòd ille Rex non satis diligenter inquisiverit, an Sara fuerit uxor Abrahæ, & ideo judicant, Abimelech verè fuisse peccaturum,

rum, si eam duxisset. Sive jam hoc, sive illud sit verum, allatum exemplum nihil favet Adversarijs. Nam si illa ignorantia dicatur vincibilis, perperam huc adducitur, & omnino præter rem: quia præsens controversia solùm est instituta de ignorantia invincibili. Si dicatur invincibilis, urget Obijcientes: cùm enim sit ignorantia facti, probat contra ipsos, ignorantiam invincibilem facti non excusare à peccato, quod tamen nobiscum affirmant. Et sanè cùm hoc, tum alia exempla ac testimonia S. Script. loquuntur ut plurimum de ignorantia facti, vel juris positivi, quam excusare à peccato, si sit invincibilis, etiam adversarij fatentur.

XXX. Jam ut solvatur argumentum ex ratione petitum, operæ pretium est ostendere, quam inconsequenter philosophentur Janenistæ, dum concedunt, invincibilem ignorantiam juris positivi esse inculpabilem, idque negant de invincibili ignorantia juris naturalis; & quàm nulla sit ratio disparitatis, quàm inter utramque reddere conantur. Afferro igitur, etiam juris positivi notitiam à Deo semel conditi, ac promulgati, ut hominem dirigat pro statu, in quo est constitutus, esse debitam naturæ innocenti, eique non nisi propter peccatum denegari posse. Unde si Adam non peccasset, non minùs omnium legum positivarum, quàm naturalium scientia fuisset imbuti: per ejus verò culpam factum est, ut utrimque cæcutiamus æqualiter. Cùm enim omnis miseria, & omne malum ab illo felicissimo statu debuerit exulare, etiam ignorantia juris positivi, quæ planè est magnum malum, in eo reperiri non potuit. Quòd ergo inveniatur in hoc statu naturæ lapsæ, effectus & pœna originalis peccati est. Confirm. Infidelitas negativa est pœna peccati originalis: ut docet S. August. *epist.* 10. & Sanctus Thomas 2. 2. 2. 10. a 1. sed infidelitas negativa est invincibilis ignorantia juris positivi, legis videlicet Evangelicæ; ergo aliqua invincibilis ignorantia juris positivi

tivi

tivi est pœna peccati originalis. Si aliqua; dic, quæso, cur non qualibet? nõne omnis defectus cognitionis naturæ innocenti debita est quædam illius miseria, & vulnus intellectûs, non minûs, quàm malitia, infirmitas, & concupiscentia sunt miseriæ, & vulnera appetitûs? sed istæ omnes sunt pœnæ peccati originalis; ergo & omnis ejusmodi defectus cognitionis, sive ignorantia. Itaque vel omnis ignorantia invincibilis excusat à peccato, vel penitûs nulla, etiam secundùm adversariorum principia: quia vel omnis est pœna peccati originalis, vel penitûs nulla. Atqui non penitûs nulla invincibilis ignorantia à peccato excusat, ut ipsi concedunt: ergo omnis excusat. In forma argumenti concedo majorem, nego minorem, Ad hujus probat. conc. ant. nego Consequent. quædum probatur, nego mai. quia non omnes effectus, & pœnæ peccati originalis nobis censentur esse voluntariæ, atque culpabiles.

XXXI. Sanè si vera esset illa præmissa, sequeretur primo, motus concupiscentiæ non solùm eos, qui consensum voluntatis præveniunt, sed etiam, qui dissensui repugnant, esse formaliter & Theologicè peccata, hominique imputabilia: cùm fomes concupiscentiæ, sive appetitus sensitivi rebellio similiter ex primi parentis peccato oriatur. Sed consequens adversatur Trid. Concilio *sess. 1. c. 5.* dicenti, *concupiscentiam nocere non posse non consentientibus.* Sequeretur secundo, infidelitatem negativam esse pariter peccatum: quia & ipsa provenit ab originali peccato: sed hoc dicere repugnat definitioni Ecclesiæ, qua summi Pontifices §. 2. n. 9. relati damnârunt hanc propositionem Michaëlis Baij: *Infidelitas purè negativa in his, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* Sequeretur tertio, amentes & phreneticos verè & propriè peccare, dum loquuntur verba blasphema, vel turpia: vel alios verberant &c. Immò cæcus à nativitate veram culpam contraheret, quando canem abacturus hominem fuste percuteret,

ret,

ret, quantumvis eum adesse invincibiliter nesciret. Amentia siquidem, phrenesis, & cæcitas, ex quibus illi miseri similia committunt, numerantur etiam inter effectus & pœnas peccati originalis. Has autem sequelas nemo sanæ mentis admiserit: ergo nec dictum Jansenij principium, ex quo deducuntur.

ARTICULUS II.

De Obligatione Conscientiæ Erroneæ.

Erroneam Conscientiam *cap. præced. art. 2.* illam esse diximus, quæ dicat esse licitum, quod est illicitum, vel illicitum, quod est licitum. Quod si ignorantia, sive error, ex quo nascitur hæc Conscientia, sit invincibilis, vocatur Conscientia invincibiliter erronea: si ignorantia, ex qua descendit, sit vincibilis, Conscientia vincibiliter erronea dicitur. Certum jam est, Conscientiam, quæ aliquid dicat agendum, vel omittendum per modum Consilij, ideoque *Consulens* vocatur, nullam inducere obligationem. Procedit igitur quæstio præsens de Conscientia erronea, quæ dicat aliquid tanquam ex præcepto agendum, vel omittendum. Dico de *Conscientia erronea*: nam rectam & veram obligare tam positivè, quàm negativè, fatentur omnes: idq; patebit ex dicendis. Nunc, ut ad rem ipsam veniamus, præcedat.

§. I.

Præmittuntur quedam de Ignorantia Vincibili.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit ignorantia affectata, crassa, notabilis, levis?*
2. *An ignorantia vincibilis excuset à peccato?*
3. *Ignorantia primatùs vincibilis fieri potest invincibilis.*
4. *Similiter impotentia implendi præceptum liberè contracta fieri potest inimputabilis.*
5. *Inaqualitas peccatorum ex ignorantia.*

I. Descriptionem vincibilis ignorantia dedimus hoc *cap. art. 1.*

F

§. 1. n. 4.

§. I. n. 4. Dividi solet in *affectatam*, & *crassam*. *Affectata* est, dum quis datâ operâ vult ignorare. Et ideò malitiosè intermittit inquirere obligationem, quò liberius peccare possit, & ne fortè, si sciat veritatem, à legis transgressione abhorreat: ut, si quis consultò non velit scire, an contractus *A* sit usurarius, ut eum liberius, & cum minori Conscientiæ remorsu ineat. *Crassa* est, ad quam superandam nulla prorsùs diligentia fuit adhibita: ut si quis ex mera pigritia non inquisivit, an contractus *A* sit usurarius, vel non? Dicitur *crassa*: quia laborans hac ignorantia instar crassi, & pinguis hominis (inquit Castropalao) deses & piger est in ea depellenda. Dicitur præterea *supina*: quia sic ignorans more hominis supinè stertentis, & omnium rerum incurij, non curat amoliri ignorantiam. Ulteriùs Tamburinus *Lib. 2. Decal. c. 1. §. 7. n. 22.* vincibilem ignorantiam dividit in *notabilem*, & *levem*, sive *tenuem*. *Notabilis* est, quando quis adhibet aliquam diligentiam in inquirenda veritate, sed non tantam, quanta moraliter censetur sufficere ad inventionem illius. Ut si quis interrogat quidem, an contractus *A* sit usurarius? sed similibus rerum non sufficienter peritum. Ignorantia *tenuis* est, quando quis adhibet diligentiam mediocrem, eamque sufficientem ad comparandam veritatis notitiam, illâ tamen minorem, quam adhibuisset, si fuisset rigidè accuratus. ut si quis inquirat apud hominem mediocriter doctum, an contractus *A* sit iniquus? cùm potuisset consulere doctiorem. Ex his omnibus sola ignorantia affectata est directè, & in se voluntaria; reliquæ indirectè, & in causa, videlicet in omissione vel omni diligentia in inquisitione veritatis, ut ignorantia *crassa*; vel sufficientis, ut *notabilis*; vel accuratioris, ut *levis*.

II. Atque hinc facillè constat, vincibilem ignorantiam non tantùm non excusare à culpa, sed & ipsam esse malam, atque culpabilem, quòquocunque tollit, notitiam rei cogniti necessariæ, & quam

quam operans scire tenetur. Patet hoc: quia datur præceptum affirmativum, quo quilibet obligatur non ignorare ea, quæ ad implenda cætera præcepta sunt cognitu necessaria: ergo hæc voluntariè ignorare, quod fit per ignorantiam vincibilem, est malum, & verè culpabile. Jam verò vincibilem ignorantiam à peccato non excusare, sive opus per culpabilem ignorantiam commissum esse pariter culpabile, similiter ostendo: transgressio cujuscunque præcepti ex hac ignorantia profecta est voluntaria: ergo est culpabilis. Conseq. patet. Ant. prob. quidquid procedit à principio intrinseco cum cognitione & deliberatione, est voluntarium: sed transgressio præcepti ex tali ignorantia procedit à principio intrinseco cum cognitione & deliberatione, saltem virtuali & interpretativa, in quantum ignorans, licèt actu non habeat scientiam, atque noticiam obligationis, eam tamen potuit, ac debuit habere, vel fortè etiamnum posset habere, si vellet. ergo transgressio præcepti ex dicta ignorantia est voluntaria. Confirm. qui vult antecedens, vult etiam consequens natum ex illo sequi: sed ignorans culpabiliter vult directè, vel indirectè suam ignorantiam tanquam antecedens; ergo vult etiam violationem præcepti, quæ est consequens, & effectus inde sequi natus.

III. Potest autem contingere, ut ignorantia, quæ ab initio fuit vincibilis, evadat postmodum invincibilis, nec amplius imputari ad peccatum possit, licèt imputaretur ab initio. Ostenditur. Supponamus Cajum heri ex vincibili ignorantia erroneè judicasse, summptionem sacræ Eucharistiæ sub utraque specie necessariam esse necessitate medii: hodie verò hominem non amplius habere ullum medium eam ignorantiam depellendi, eò quòd non offerat se ullus vir doctus v. g. vel liber, quem consulat: sicut fieret, quando duceretur captivus à Turcis. Quòd si hodie Caium hujus culpabilis ignorantia poeniteat, ita, ut eam per veram contritio-

nem unâ cum cæteris peccatis seriò retractet, ex vincibili mutatur in invincibilem, & inculpabilem. Nam in primis hic & nunc vin-
 ei non potest à Cajo ad eam vincendam vel paratissimo. Dein-
 de hoc ipso, quòd elicita perfecta contritione justificetur, neque
 ignorantia, neque aliud quidquam illi amplius imputatur ad cul-
 pam. Immò, si Cajus ex tali ignorantia, vel errore desideret
 morti proximus communionem sub utraque specie, hoc deside-
 rium ei non potest imputari ad peccatum, tamen quid cupiat re-
 ipsa prohibitum. Ratio est: quia error, ex quo talis actus e-
 licitur, non est amplius vincibilis, sed evasit invincibilis, & pro-
 pter seriam retractationem deinceps inimputabilis.

IV. Quod de vincibili ignorantia, etiam de impotentia im-
 plendi præceptum, quam quis liberè, & culpabiliter contraxit, af-
 ferendum est, eam videlicet non amplius imputari ad novum
 peccatum, postquam seriò fuit retractata voluntas, per quam fu-
 it contracta. Declaro rem in exemplo. Petrus & Paulus sa-
 cerdotes navigant in Indiam: dum versantur in medio mari,
 Paulus tædio correptus horarum Canonicarum, ne quotidiano
 illarum penso assiduè vexetur, & suum, & Petri Breviarium elâm
 in Oceanum projicit, atque adeò liberè, & procul dubio culpabili-
 ter aufert sibi potentiam persolvendi officium Canonicum, quod
 tamen persolvere tenetur. Accidit postea, ut à Petro salubriter
 increpitus, ac reprehensus resipiscat, factum seria pœnitentia
 detestetur; immò ab eo sacramentaliter absolvatur. In hoc e-
 ventu impotentia recitandi horas Canonicas Paulo non amplius
 imputari potest ad culpam: quia cessavit esse voluntaria: nam
 efficax retractatio pravæ voluntatis, qua fuit inducta, facit, ut
 moraliter loquendo perinde se habeat, ac si esset necessaria, non
 libera. Quapropter etiam omnes omissiones recitationum, quæ
 inde sequuntur, evadunt involuntariæ, & inculpabiles: sicut
 erant

erant culpabiles, quæ accidebant, antequam prior voluntas retractaretur; utpote voluntariæ. Adde, quod Paulo intercluderetur omnis via ad justificationem per contritionem, vel per Sacramentum pœnitentiæ obtinendam, quamdiu careret Breviario, & quod peccaret necessario, quoties etiam invitus non recitaret, si ejus carentia non obstante prædicta retractatione adhuc imputaretur ad culpam. Sed Conseq. est absurdum; ergo. Dices. Omissio horarum, quamvismodò sit necessaria in se, est tamen Paulo libera in causa, sicut erat ab initio: ergo non minùs peccat, dum eas hodie non recitat, quàm ab initio. Respondeo neg. Ant. nam eo tempore, quo Paulus se reddidit impotentem, omissio fuit libera in causa tam moraliter, quàm Physicè existente: nunc autem, quamvis ea causa, videlicet carentia breviarii, etiamnum remaneat Physicè dependenter à priori voluntate, moraliter tamen post efficacem retractationem ita se habet, ac si nunquam fuisset liberè posita, sed aliunde necessario existeret. Quapropter omissio horarum Paulo nec voluntaria est modo, nec libera, & consequenter ad peccatum inimputabilis.

V. Corollarium. Quò magis, vel minùs culpabilis est ignorantia, eò gravius, vel levius solet esse peccatum, quod ex illa admittitur. Rem clarè perspicies in hoc casu sequenti. Cajus, Titius, Quintius, & Sempronius ignorant in certa vigilia, esse tunc diem jejuniij. Hinc carnes jubent inferri mensæ, prædèntque liberaliter. Cajus ignorat ignorantia affectatâ: quia consultò, ne teneatur abstinere à carnibus, vel ut vesci possit liberius, & citra remorsum conscientia, non inquisivit, quamvis ad inquirendum excitaretur suborto dubio, vel suspitione, forsitan esse diem jejuniij. Titius laborat hîc ignorantia crassâ: nam licèt incidèrit cogitatio de obligatione inquirendi, an sit dies jejuniij? nihilominùs non inquisivit, idque ex mera negligentia atque desidia. Quintius

tius interrogavit quidem, an esset dies jejuniij? sed talem, qui similia non sufficienter sciret, v. g. puerum, vel ancillam: & ideo habet ignorantiam diei jejuniij notabilem. Etiam Sempronio incidit dubium, an esset jejunium? & ideo interrogavit vicinos, cum facile potuisset interrogare Parochum, vel alium in similibus magis versatum, quod tamen facere ex quadam negligentia omisit. Hic solum est in Levi ignorantia. Si jam quæras, quomodo peccent hi quatuor? Respondeo, Cajum, Titium & Quintium peccare mortaliter: gravius tamen Titium, quam Quintium; Cajum verò gravissimè. Sempronium dico solum delinquere venialiter. Ratio est: quia Cajus ignorat ignorantia maxime culpabili: Titius, & Quintius ignorantia graviter culpabili; gravius tamen culpabili Titius: ergo Cajus gravius peccat, quam cæteri, Titius gravius, quam Quintius, omnes tamen mortaliter. Conseq. constat, quia peccatum ex ignorantia graviter culpabili est mortale, majus tamen vel minus secundum proportionem voluntarij, quod auget, vel minuit ignorantia. Tandem Sempronius solum commisit negligentiam levem in inquirenda obligatione jejunandi, atque adeo ex ignorantia leviter solum culpabili carnis vescitur, ergo vescendo committit culpam solum levem, ac venialem. Quia negligentia & ignorantia levis diminuit peccatum usque ad veniale. Vide de hac re Tambur, *Lib. 1. Decal. c. 2. §. 10.*

§. II.

An liceat operari contra Conscientiam Erroneam?

SUMMARIUM.

6. Objectum Voluntatis est bonum & malum ut ratione cognitum. 7. Non licet operari contra Conscientiam Erroneam. 8. Quadam objectiones. 9. Solvuntur. 10. An agere contra Conscientiam sit speciale peccatum? 11. Cujusnam speciei sit peccatum agere contra Conscientiam? 12. Agere

12. Agere contra Conscientiam modò est mortale, modò veniale. 13.

14. Quid, si Conscientia proponat objectum sub ratione mali in genere? 15. Ut quis peccet contra Conscientiam Erroneam, debet esse liber. 16. An saltem ex dispensatione Divina agere contra Conscientiam possit fieri licitum?

VI. **O**bjectum, quod voluntas nostra prosequitur, est bonum; quod averfatur, est malum: & quidem utrumque non absolute & secundum se, sed ut ratione cognitum. Voluntas enim, cum sit potentia cæca, nihil amplectitur, aut respuit, nisi ex directione intellectus. Unde fit, quemadmodum docet S. Th. 1. 2. q. 19. a. 5. ut voluntas toties peccet, quoties in operando à ratione discordat: idque, sive ratio erret, sive non: quia videlicet ab immediata & proxima regula operandi, quæ est dictamen rationis, deflectit. Si itaque ratio aliquid practicè proponat ut bonum (tametsi ipsa sit malum) & voluntas feratur in contrarium, peccat. Rursus, si ratio dicat, aliquid esse malum (licet in se sit bonum) idque voluntas amplectatur, similiter peccat: quia quantum in ipsa est, vult malum contra prima Synteresis principia: *bonum est prosequendum, malum fugiendum*. Bonum, inquam, & malum non tantum secundum se, sed etiam per accidens ex propositione intellectus. & ideo

VII Dico. Conscientia Erronea obligat negativè, id est, ne contra ipsam agamus, sive: non licet operari contra Conscientiam erroneam. ita S. D. cit. universaliter affirmans: *omne, quod est contra Conscientiam, peccatum est*. Et in fine corp. ejus art. inquit: *Unde dicendum, quòd simpliciter omnis voluntas discordans à ratione sive recta, sive errante, semper est mala: item Quodlib. 3. a. 27. omnis Conscientia, sive recta, sive erronea, sive de se malis, sive iudifferentibus, est obligatoria, ita ut qui contra Conscientiam facit, peccet*. Estque hæc sententia communis inter Catholicos. Probat illam Doctor Angel ex verbis Apostoli ad Rom. 14. *omne, quod non est*

est ex fide, peccatum est: ubi ly non ex fide idem sonat, ac: non ex dictamine Conscientie, sive, non secundum Conscientiam Nam in hoc loco script. exponunt Origenes, SS. Chrylостomus, Ambr. & Ansel & alij apud Bossium *Parte 1. tit. 1. § 6. n 19* Apostolu enim agit ibi de Conscientia erronea quorundam Neo-Christianorum, qui putabant, idolothyta esse cibos immundos, ac sibi vetitos, sicut Judæis in lege veteri, eisq; nihilominus vescerantur. Ratio porro Conclusionis est hæc. Agere contra præceptum divinum, quod vel revera est, vel esse existimatur, repugnat legi, & dictamini naturali: sed qui operatur contra Conscientiam erroneam, agit contra præceptum divinum, quod esse existimat. ergò operari contra Conscientiam erroneam repugnat legi, & dictamini naturali. ergo non licet. mai. est certa. mi. ex eo colligitur, quòd Conscientia obliget in virtute legis Divinæ, si que participatio & intimatio ipsius: *non enim Conscientia* (inquit iterum D. Thom. in 2. dist. 39. a. ult. ad 3.) *dictata, liquid esse faciendum hac ratione, quia sibi videtur, sed hac ratione, quia à DEO præceptum est.* Dum igitur operanti dictat erronea Conscientia, esse mentiendum v. g. ut avertatur damnum proximi, isque iudicat, ad mentiendum se obligari, & tamen non mentitur, agit contra præceptum Divinum, quod esse, & à quo se hîc & nunc urgeri existimat.

VIII. Obijcies primo. Dictet alicui erronea Conscientia, hîc & nunc esse furandum ex bonis improbi Divitis ad subveniendum probis pauperibus. In hoc casu non peccat, qui furtum intermit: ergo licitum est, omittere id, quod præcipit, erronea Conscientia. Conseq. patet. Ant. prob. quia nemo peccat omittere opus lege æterna prohibitum: sed furtum est tale opus; ergo. Secundo, Conscientia erronea non derivatur à lege æterna: ergo non obligat in virtute illius. Ergo contra ipsam agere non est illicitum.

licitum. ant. inde colligitur, quòd à lege per essentiam vera & sancta non possit derivari aliquod iudicium falsum, & erroneum. Tertio. Conscientia erronea, quandoque præcipit aliquid contrarium præcepto DEI: ergo tunc saltem non obligat, & consequenter licitè agitur contra ipsam. Ant. est certum. Conseq. prob. quia præceptum potestatis inferioris non obligat, si contrarietur præcepto potestatis superioris, ut docet S. August. apud D. Th. a. 5. ita si aliquid jubeat proconsul, quod prohibet imperator, præceptum proconsulis non obligat: atqui præceptum Conscientiæ est præceptum potestatis inferioris comparatum cum præcepto DEI, quem penes est summa potestas, ergo. &c.

IX. Respondeo ad primam objectionem. neg. ant. ad probationem distinguo mai. nemo peccat omittendo opus lege æterna prohibitum, quando ab intellectu repræsentatur ut prohibitum conc. quando repræsentatur ut præceptum neg. mai. atqui furtum, tamen si sit opus lege æterna prohibitum, nihilominus hîc & nunc in casu nostro non repræsentatur voluntati ut prohibitum, sed tanquam honestum, & lege æterna præceptum. Ad secundum dico, tamen si dictamen erroneæ Conscientiæ non derivetur à lege æterna, hîc & nunc tamen apparere operanti ut derivatum ab illa, & consequenter ut obligans in virtute illius. Solutio est Divi Th. *loc. cit. ad 1.* Ad tertium omisso Ant. neg. Conseq. In hujus probatione distinguo mai. non obligat, quando cognoscitur esse contrarium præcepto potestatis superioris conc. quando id non cognoscitur, immò creditur esse præceptum superioris, neg. mai. Atque hinc est, quod dicit S. D. ad. 2. *si aliquis crederet, quòd præceptum proconsulis esset præceptum Imperatoris, contemnendo præceptum proconsulis contemneret præceptum Imperatoris.* Idem existima de illo, qui judicat præceptum Conscientiæ errantis esse præceptum DEI. *Nam quando ratio erronea proponit aliquid ut præceptum*

DEI, tunc idem est contemnere dictamen rationis, & Dei præceptum.
loc. cit.

X. Corollarium I. Agens contra Conscientiam non committit duo peccata, unum peculiare contra præceptum non agendi contra Conscientiam, & alterum contra præceptum virtutis, quod Conscientia five vera, five erronea dicat esse observandum. Sayrus in *Clavi reg. lib. 1. c. 4. n. 21. & 22.* Th. Sanchez. *lib. 1. Decal. c. 11. n. 5.* Laym. *lib. 1. tract. 1. cap. 4.* & alii communiter. Ratio est: tum, quia præceptum non agendi contra Conscientiam est generale, & inclusum in quolibet alio præcepto: ergo non habet peculiarem, atque distinctam obligationem. Ergo nec ejus transgressio est peccatum distinctum à transgressione alterius præcepti. Tum, quia adversari dictamini Conscientiæ est de ratione communi peccati: ergo actus inde non sumit specialem rationem malitiæ. Siquis itaque contra dictamen Conscientiæ die festo non audit Sacrum, is non est reus duplicis peccati, sed tantum unius contra præceptum Ecclesiæ. Contrarium tenuit Adrianus in 4. *Sent. tract. de Confess.* asserens, eum, qui scienter operatus est contra Conscientiam, id in confessione tenei exprimere.

XI. Corollarium II. Agens contra Conscientiam erroneam, five vincibilem, five invincibilem, peccat peccato illius speciei, intra quam peccari Conscientia erroneè dicat. D. Th. ubi supra ad 3. Sanchez *loc. cit.* Sayrus *n. 19.* Bossius §. 15. *n. 72.* Ratio est: quia voluntas amplectitur malum, sicut apprehenditur: ergo agens quantum in se est, vult tale peccatum committere, quantum, & cujus speciei dicat esse Conscientia. Quare existimans ex erronea Conscientia, esse jejunandum in Vigilia Epiphaniæ, peccat contra temperantiam, si non jejunet. Qui arbitratnr, esse obligationem mentiendi, ut proximum liberet ex vitæ periculo, peccat

peccat contra misericordiam si non mentiatur. Qui accedit ad suam uxorem credens, esse non suam, committit adulterium. Quia in omnibus his casibus operans existimat, se transgredi præcepta temperantiæ, misericordiæ, justitiæ &c. & consequenter peccare contra istarum virtutum specificam rationem.

XII. Corollarium III. Quando Conscientia dicit, aliquid esse agendum, vel omittendum sub mortali, tunc illud omittere, vel agere oppositum erit peccatum mortale; siue in se bonum sit, siue indifferens, siue veniale. Et hinc, si credere existentiam Purgatorii V. G. Conscientia prohiberet sub mortali, vel diceret, exspuere in templo, vel dicere verbum otiosum esse mortale, peccares mortaliter, si durante tali Conscientia crederes, dari purgatorium; exspueres in templo; vel proferres verbum otiosum. Quod si e contra Conscientia præcipiat, vel prohibeat aliquid sub veniali, agere contra talem Conscientiam erit peccatum veniale. Et hoc etiam verum est, quando id quod proponit Conscientia ut veniale, in se sit mortale, nisi hoc proveniat ex ignorantia vincibili: hæc enim cum non excuset à peccato, nequaquam efficiet, ut id quod ex se est mortale, ratione ipsius evadat veniale. Sanchez *loc. cit.* Sayrus *n. 15.* Navar *in manual. prælud. 9. n. 9.* Ratio dictorum est: quia voluntas, sicut advertimus supra, fertur in objectum, prout est in apprehensione. Unde, si objectum apprehendatur ut malum, idque voluntas amplectatur, quantum in ipsa est, prosequitur malum, grave; si apprehendatur ut grave; leve. Si ut leve.

XIII. Corollar. IV. Quod si Conscientia aliquid prohibeat tanquam malum ita confusè, ac genericè, ut non distinguat, an illud facere sit peccatum mortale, vel veniale, paulò operosius discernitur, quanta sit culpa contra talem Conscientiam operari. Ejusmodi Conscientia ut plurimum deprehenditur in hominibus

rudibus, ac rusticis, dum in DEUM jurant, creaturas execrantur, die festo laborant, turpia, vel impudica loquuntur &c. nam raro contingit, ut dubitent, dum similia committunt, an peccent mortaliter, vel venialiter, sed præcisè existimant, se peccare. Quòd si tamen de hoc dubitent, certum est apud omnes, illos peccare mortaliter, si, priusquam operantur, rem non examinent: quia exponunt se periculo peccandi mortaliter. Itaque præciso hujusmodi dubio, Navarrus, Valentia, Salas, & alii relati à Castro-palao *Disp. 1. de Consc. puncto 3. n. 5.* existimant, operari contra talem Conscientiam esse solum veniale peccatum. Ratio est: quia voluntas amplectens malum in communi non amplectitur malum peccato veniali majus: quia aliàs non esset commune & indifferens ad mortale & veniale. Verùm pace eorum, qui utuntur hoc argumento, dixerim. Videor mihi pari jure inde posse inferre, in dicto casu ne quidem peccari venialiter, quod nemo concesserit. Ostendo. Voluntas amplectens malum in communi non amplectitur malum peccato mortali minus. Patet: quia aliàs malum in communi non esset commune, & indifferens ad mortale & veniale: vel esset commune, & non esset commune. Datur enim ratio, cur malum in communi non sit amplius commune, si voluntas illud amplectens eo ipso censeatur amplecti malum peccato veniali majus; maneat verò commune, si illud amplectens censeatur amplecti malum peccato mortali minus? Certè tam peccatum mortali minus, quàm veniali majus sunt membra dividenda, ac species subalternæ mali in communi ceu generis ad illas contrahibilis. Huic fundamento addunt, quòd apprehensio malitiæ in genere sit apprehensio malitiæ adhuc imperfectæ, & consequenter insufficientis ut in actum, vel omissionem actûs refundat gravitatem mortalem. Ergo solum refundit malitiam, seu gravitatem venialem. Et hanc
senten-

sententiam Sanchez ubi supra n. 6. & Castropalao dicunt esse probabilem.

XIV: Verum probabilius est, contra prædictam Conscientiam operari esse peccatum mortale. Ita primùm citt. Præterea Sayrus cap. cit. n. 17. Valquez in 1. 2. disp. 59. cap. 3. Bonacina disp. 2. de peccat. quest. 4. pu. 6. n. 22. Ratio est: quia qui sic operatur sine ulteriori malitiæ discussione, quam adhibere tenetur, se temerè committit periculo peccandi mortaliter. Ergo peccat mortaliter: quia exponere se periculo peccandi mortaliter est peccare mortaliter. *Qui enim amat periculum, peribit in illo.* Confirm. Qui statuit peccare in genere non determinans materiam, circa quam vult peccare, is peccat mortaliter: ut habent Sanchez & Bonacina. Ergo pariter peccat mortaliter, qui in certa materia operatur contra Conscientiam, & solùm apprehensa ratione peccati in genere non discernit, an peccet mortaliter, vel venialiter. Consequentia videtur legitima: quia non minus in casu consequentis, quàm antecedentis se liberè quis conicit in periculum peccati mortalis. Hanc sententiam Bossius ubi supra n. 79. judicat esse tutiorem, quàm priorem; istam verò quotidianæ praxi magis accommodam: quia durum videtur, omnia ferè peccata rusticorum, aliorumque rudium, puta, turpiloquia, juramenta per DEUM, imprecationes, mendacia & similia malitiæ mortalis in Confessionali damnare: quod tamen fieri in sententia posteriori oportet. Nam id genus homines ut plurimum, dum dicta peccata committunt, solùm apprehendunt, illa esse mala, & de gravitate, vel levitate eorum non cogitant.

XV. Corollarium V. Detentus in carcere, ubi non celebratur Missa, si existimet, se peccare, dum die festo non audit Missam, non peccat. Pariter, qui manu ab aliis violenter motus

percuteret Clericum, non peccaret, licet erroneè judicaret, se peccare. Sanchez *cap. cit. n. 3.* Castropal. *puncto 5. n. 5.* Bonac. *n. 24. & 26.* Laymann *Lib. 1. c. 1. n. 2.* ubi propter paritatem rationis mox dandæ idem docet de scrupuloso, qui involuntarias passiones, & distractiones suas in oratione peccata esse arbitratur. Ratio istorum est: quia, ut quis agendo contra Conscientiam erroneam peccet, debet ejus actio, vel ommissio actionis esse libera. Atqui ommissio sacri ejusmodi captivo, & percussio Clerici ad hanc violenter moto non est libera; ergo. Et hinc Bonacina infert, eum, qui domi æger decumbit, peccare, quando die festo existimat se peccare non audiendo sacrum. Rationem affert ex discrimine inter captivum, de quo diximus, & ægrotum. Primus, inquit, non peccat defectu libertatis, & voluntarij; secundus verò non videtur excusandus à peccato, cum absolutè loquendo libertatem habeat audiendi Missam, quamvis eam audire non possit absque sanitatis dispendio. Verùm contingere potest, ut infirmus quoque careat & potentia, & libertate requisita ad audiendum sacrum. In quo casu non minùs excusabitur à peccato, dum arbitratur se peccare non audiendo, quam compactus in carcerem. Bossius §. 6. *n. 24.*

XVI. Corollarium VI. Neque Divinitùs est dispensabile, ut operari contra dictamen Conscientiæ sit licitum. Ratio est: In re intrinsecè mala DEUS dispensare non potest: sed agere contra Conscientiam est intrinsecè malum; ergo in hoc DEUS dispensare non potest. mai. est certa. mi. prob. velle objectum cognitum sub ratione mali est intrinsecè malum: sed agere contra Conscientiam est velle objectum cognitum sub ratione mali; ergo agere contra Conscientiam est intrinsecè malum. mai. iterùm constat. mi. ex eo patet: quòd agens contra Conscientiam velit objectum cognitum sub ratione prohibiti per præceptum Divinum, quod vel reverrà est,

râ est vel saltem esse existimat, & quatenus illud æternæ legi contrarium apprehendit. Deinde: implicat, ut DEUS hominem simul obliget, & deobliget. Sed hoc faceret, si daretur in nostro casu dispensatio; ergo. mi. prob. nam inprimis obligaret eo ipso, quod staret actuale dictamen Conscientiæ hîc & nunc prohibentis actionem, vel omissionem actionis tanquam malam, & illicitam. Quamdiu enim stat ejusmodi dictamen, tamdiu obligat DEUS: quia Conscientia est quædam actualis intimatio, & participatio legis divinæ hîc & nunc obligantis. Deobligaret verò per dispensationem: quia per hanc relaxatur lex, & subditus eximitur ab obligatione, atque rigore illius. Bossius *loc. cit. n. 21.* Clariss. P. Paulus Mezger *in Tract. de Consc. Diss. 11, a. 3. §. 3. n. 11.*

§. III.

Utrum Erronea Conscientia obliget, ut secundum ipsam operemur?

SUMMARIUM.

17. Conscientia Consulens non obligat. 18. Conscientia vincibiliter errans ad sui sequentiam non obligat. 19. Perplexitas ex illa proveniens non excusat à peccato. 20. An detur medium inter operari juxta Conscientiam, & non operari contra Conscientiam? 21. An possit prohiberi Actus dilectionis DEI? 22. tenemur operari secundum Conscientiam invincibiliter erroneam. 23. Quomodo hæc Conscientia conformis sit legi Divinæ? 24. Plus obligat, quam præceptum Superioris. 25. Perplexitas ex illa orta tollit libertatem peccandi. 26. An Conscientia erronea possit deponi prohibitu? 27. An opus conforme Conscientiæ invincibiliter erranti sit honestum, & cujus honestatis? 28. An agens ex invincibili ignorantia incurrat Ecclesiasticam Censuram?

XVII. **V**isum est hætenus, peccatum esse, contra Conscientiam erroneam operari. Nunc explicandum est, an similiter

similiter illicitum, an verò licitum sit erroneæ Conscientiæ dictamini in operando se conformare? In qua re certum est, quando hæc Conscientia ex errore seu vincibili, seu invincibili proponit objectum ut honestum, ac licitum, quod tale non est, per modum Consilij, & non ut præceptum, neminem obligati, ut secundum ejus dictamen operetur. Ita si Conscientia erroneè dicat, non quidem præceptum, consultum tamen esse, hic & nunc futuri ad dandam eleemosynam, non teneris furari Patet: nam si Conscientia etiam non erronea aliquid proponat ceu rem Consilij, id non tenemur amplecti, ergo neque tenemur, dum quid simili ratione representat erronea. Hoc ipso enim, quod sit merè consulens, non habet vim obligandi: ut jam supra advertimus. Est igitur quaestio de Conscientia erronea, quæ aliquid dicat faciendum ut præceptum, vel omittendum ut prohibitum.

XVIII. Dico primo, Conscientia vincibiliter errans non obligat positivè, id est, ut eam sequamur, & faciamus, quod præcipit, vel omittamus, quod prohibet. Ita cum D. Th. 1. 2. q. 19. a. 6. Sayrus ubi *suprà* n. 8. Sanchez. *cap.* 11. *cit.* n. 12. Castrop. *puncto* 2. n. 3. Terillus *de Consci. probab.* q. 17 & alij communiter. Probatur. Qui sequitur in operando dictamen Conscientiæ vincibiliter erroneæ, peccat: ergo hæc Conscientia non obligat, ut secundum ipsam operemur. Consequentia patet: quia nemo obligari potest ad id, quod si faciat, peccat. Ant. ostenditur. Da aliquem, cui Conscientia ex vincibili ignorantia dicat, hic & nunc esse mentiendum. Hic, si non mentiatur, peccat, ut constat ex dictis *prac.* §. quia agit contra Conscientiam. Si mentiatur, peccat similiter: ergo verum est Ant. Quòd peccet, prob. ille peccat, cui malitia mendacij est voluntaria: sed huic mentienti malitia mendacij est voluntaria; ergo peccat. mai. est certa. mi prob. culpabiliter judicat, hic & nunc esse mentiendum; ergo malitia menda-

mendacij est ei voluntaria. Ant, suppono. nam antequàm mentiretur, tenebatur diligenter inquirere, an esset obligatio mentiendi. Quod cum non fecerit, peccat, dum iudicat, dari præceptum mentiendi: quia agit temerariè, & se liberè præcipitat in periculum proximum peccandi. Consequentia probatur: mendacium sequitur ex illo culpabili iudicio, quod cum sit error vincibilis, neque tollit voluntarium, neque excusat à peccato, ut supra ostendimus. ergo mendacium, eiusque malitia mentienti non desinunt esse voluntaria, sed sunt ei voluntaria in causa. Verùm contra hæc

XIX. Objicies primo: Si in prædicta hypothesis erronea Conscientia non obligat positivè, ejusmodi homo erit perplexus, sive obligatus ad contradictoria. Sed consequens est absurdum; ergo. Sequela maj constat: nam si mentiatur, peccat: si non mentiatur, peccat. Ergo quidquid ex duobus contradictoriis elegerit, peccabit, & quocumque se verterit, peccatum non evadet, sed necessariò peccabit. Respondeo, solum fore perplexum secundum quid, & ex suppositione ab ipsomet liberè posita, culpabili videlicet ignorantia legis, quam potest, & tenetur cognoscere, quàmque ob propriæ voluntatis malitiam non vult cognoscere: non autem fore absolutè perplexum, & simpliciter. Unde neque peccabit necessariò necessitate antecedenti, sed solum necessitate consequenti, & ipsi voluntaria. Quemadmodum ille necessariò peccat tempore Paschali, sive accedat, sive non accedat ad S. Eucharistiam, qui sciens volens peccatum mortale confiteri neglexit. Ut igitur laqueos, quibus semet implicuit, exuat, debet conscientiam ex propria culpa errantem deponere. Sylvester *in summa. V. conscientia.* Sayrus *loc. cit. n. 10.* Sanchez *loc. cit.* Laym. *l. 1. tr. 1. c. 4. n. 4.* Castrop. *loc. cit.*

XX. Objicies secundo. Qui obligatur ad non omittendum mendacium, obligatur ad mentiendum; sed is, cui dicitur

H

CON-

conscientia vincibiliter errans, esse mentiendum, obligatur ad non
omittendum mendacium: ergo obligatur ad mentiendum. Sed
hoc est obligari positivè ad faciendum id, quod præcipit Consci-
entia vincibiliter erronea; ergo. mai. videtur clara. mi. probatur.
Obligatur ad non agendum contra illam Conscientiam: ergo obli-
gatur ad non omittendum mendacium. Pater conseq. quia omitte-
re mendacium est agere contra Conscientiam: ergo non omittere
est non agere contra conscientiam: ergo obligatur ad non omitten-
dum mendacium. Ante solutionem adverte, quando Conscientia
est recta, vel invincibiliter erronea, non dari mediũ inter hæc duo:
Operari juxta Conscientiam, non operari contra Conscientiam. Quis-
quis igitur obligatur non operari contra Conscientiam, obligatur
hoc ipso operari juxta dictamen Conscientiæ. Sic eo ipso, quod sis
obligatus non operari contra Conscientiam, quæ ex invincibili
ignorantia dictat, hanc hostiam (quæ re ipsa non est consecrata)
hic & nunc esse adorandam, teneris operari juxta hanc Conscien-
tiam, hostiamque adorare. E contra, dum Conscientia est er-
ronea vincibiliter, datur medium inter operari juxta Conscien-
tiam, & non operari contra Conscientiam, videlicet deponere
Conscientiam. Quare non eo ipso, quod obligemur non ope-
rari contra hanc Conscientiam, obligamur operari juxta illam
faciendo, quod præcipit, omittendo, quod prohibet, sed tenemur
deponere Conscientiam. Nunc in forma Respondeo ad obie-
ctionem. Omiffa mai. distinguo mi. obligatur ad non omitten-
dum mendacium, nisi sit obligatus ad deponendam Conscien-
tiam, quæ dictat, non esse omittendum mendacium, conc. si sit
obligatus ad deponendam Conscientiam, neg. mi. & distinguo
consequens. Ergo obligatur ad mentiendum, si non sit obliga-
tus ad deponendam Conscientiam, conc. si sit obligatus, nego con-
sequentiam. Atqui est obligatus, ut diximus, ad deponendam

Con-

Conscientiam. Ad probationem mi. distinguo Ant. obligatur ad non agendum contra dictam Conscientiam, & simul ad illam deponendam conc. secus nego Ant. & distinguo consequens. Ergo obligatur ad non omittendum mendacium, si non obligetur ad deponendam Conscientiam conc. si sic obligetur, nego consequentiam. Et hinc patet ad reliqua.

XXI. Objic. tertio. Non omne opus, quod fit juxta dictamen Conscientiæ vincibiliter errantis, peccatum est: ergo non semper peccat, qui secundum hanc Conscientiam operatur. Conseq. constat. Ant. prob. elici potest actus Charitatis DEI juxta dictamen Conscientiæ vincibiliter errantis; ergo non omne opus, quod fit juxta illam, est peccatum. Consequentia videtur legitima: quia actus Charitatis DEI tam non potest esse inhonestus, quam odium DEI non potest esse honestum. Ant. prob. Interdicat Superior Religioso cui piam prostratę valetudinis sub peccato, ne durante gravissima infirmitate sese exercent in actibus Charitatis, & ita vires præsertim capitis, adhuc magis debilitet. Supponamus jam, hominem ex vincibili ignorantia existimare, quòd ab æterna felicitate sit excludendus, nisi hîc & nunc actum dilectionis DEI eliciat. Quid nunc obstat, quo minùs erroneum istud dictamen secutus diligat DEUM? planè nihil. Ergo potest elici actus Charitatis juxta dictamen Conscientiæ vincibiliter errantis. Respondeo neg. Ant. ad prob. nego rursus Ant. quòd dum probatur, nego, substantiam perfectæ dilectionis DEI posse prohiberi à quoquam. Prohiberi ad summum potest circumstantia talis actus v. g. justò intensior applicatio capitis: quapropter argumentum innititur falso supposito. Quòd si etiam permittamus, Religiosum judicio vincibiliter erroneo existimare, ipsammet substantiam dilectionis sibi esse veritam, non poterit stante hoc judicio, quo culpabiliter judicat, substantiam perfectæ

dilectionis esse rem DEO execrabilem, elicere talem actum, utpote impossibilem cum omni eo, quod est DEO contrarium, cuiusmodi esset in hac absurda hypothese ipsamet inhonestas illius erroneè representata. Immo tametsi esset iudicium inculpabile, & error invincibilis, necdum posset ille homo DEUM supernaturaliter diligere. Ratio est: quia ut eliciatur actus Charitatis supernaturalis, necessarius est actus fidei, quo credatur, DEUM esse, & se querentibus, ac consequenter diligentibus, remuneratorem esse. Hic autem actus fidei stare non potest cum prædicto iudicio; ergo.

XXII. Dico secundo. Conscientia invincibiliter erronea obligat positivè, ut eam sequamur agendo, quod præcipit, omitendo, quod prohibet. Ita D. Th. art. supra cit. & Authores relati, estque doctrina certa apud Catholicos. Ratio colligitur ex dictis. Voluntas nostra eo modo tenetur obedire legibus, & præceptis, quo ipsi repræsentatur per intellectum eorum obligatio: ergo non solum se conformare tenetur veræ legi, seu præcepto, sed illi quoque, quod ei prudenter ut verum repræsentatur, licet à parte rei verum non sit. Atqui ab intellectu per Conscientiam invincibiliter errantem voluntati hoc modo repræsentatur Divinum præceptum, ejusque obligatio: ergo eidem se conformare tenetur, & consequenter sequi dictamen Conscientiæ inculpabiliter erroneæ, non ut erroneæ, sed ut veræ prudenter exiitimatæ. Quapropter hæc obligatio, ut apparet, erroneæ Conscientiæ convenit solum per accidens, & ex suppositione, quòd credatur esse recta, cui convenit obligare per se. *Recta* (inquit S. D. q. 17. de Verit. a. 4.) *ligat simpliciter, & per se, erronea autem secundum quid, & per accidens.*

XXIII. Obijcies. Conscientia invincibiliter erronea non est conformis legi æternæ: ergo non tenemur eam sequi in operando. **Consequentia constat:** Ant. prob. dictamen præcipiens id, quod
lex

lex æterna prohibet, non est conforme legi æternæ: sed Conscientia invincibiliter erronea est dictamen præcipiens id, quod lex æterna prohibet: v. g. mendacium: ergo hæc Conscientia non est conformis legi æternæ. Respondeo, si sit sermo de ultimo & practico dictamine Conscientiæ invincibiliter errantis, neg. Ant. ad hujus probationem distinguo mai. dictamen præcipiens id, quod lex æterna prohibet tam per accidens, quàm per se, non est conforme legi æternæ, conc. quod prohibet per se, non verò per accidens, neg. mai. vel subdistinguo, non est conforme legi æternæ ut obliganti per se conc. ut obliganti per accidens nego. Sed Conscientia invincibiliter erronea præcipit id, quod lex æterna prohibet tam per accidens, quàm per se neg. quod prohibet per se, non autem per accidens, immò per accidens præcipit, conc. mi. &c. Lex æterna absolute spectata, & voluntati sine errore repræsentata prohibet procul dubio, quidquid est intrinsecè malum, per accidens tamen, & ex suppositione erroneæ repræsentationis non solum non prohibet, sed etiam præcipit id, quod est intrinsecè malum, si ab operante invincibiliter, ac prudenter credatur esse bonum. Unde mendacium etsi per se loquendo postulet prohiberi, quatenus tamen substat prudenti, & inculpabiliter erranti iudicio, id non postulat, neque mentiri in hoc casu peccatum est: immò erit actus formaliter honestus, & meritorius, v. g. misericordiæ vel charitatis, si existimes, te ad id ex horum virtutum præcepto obligari. Nam mentiens in eo casu similem format discursum: *illud hîc & nunc licitè, & obligatorie dico, quod DEUM à me dici velle prudenter judico: sed ego prudenter judico, DEUM velle, ut hîc & nunc dicam falsum. Quia prudenter judico, mendacium in his circumstantiis esse à DEO præceptum: ergo hîc & nunc licitè, & obligatorie dico falsum.* Hæc conclusio est ultimum dictamen Conscientiæ invincibiliter erroneæ prudens, & practice verum, ac consequenter legi æternæ conforme, atque in ejus virtute obligatorium.

XXIV. Corollarium I. Conscientia invincibiliter erronea plùs obligat, quàm præceptum superioris: & ideò subditus tenetur relicto mandato Prælati parere Conscientiæ contrarium præcipienti. Sanchez *ubi supra* n. 16. Bonac. *de peccatis disp.* 2. pu. 6. n. 17. Castrop. *pun.* 6. n. 4. Clariss. P. Paulus Mezger. *loc. cit. in priori §.* & alij. Ratio est, tum quia, qui sequitur dictamen hujus Conscientiæ, non peccat; peccat autem, qui contra illud operatur. Quod necessario facit subditus, dum Prælato obedit. Tum quia obligatio Conscientiæ est virtualiter obligatio legis Divinæ, atque adeò prævalere debet obligationi præcepti humani, quæ est in mandato superioris: *obedire enim DEO oportet magis, quàm hominibus*, ut dicitur Actor. 4. nec Legislator inferior derogare potest legi superioris. Quòd si Conscientia subditi contraria præcepto Prælati sit vincibilis (ut plerùmque contingit) præsumi debet pro præcepto Prælati, quandiu non præcipit aliquid manifestè illicitum; eique deposita Conscientia obediri. Sayrus *cap. cit. n. 35.* Castrop. *loc. cit.*

XXV. Corollarium II. Qui per errorem invincibilem existimat, utrumque oppositorum esse peccatum: v. g. qui putat, mentiri esse contra veracitatem, non mentiri contra misericordiam, non peccabit, quidquid elegerit de duobus extremis: nisi fortè unum videatur majus peccatum, quàm alterum. Tunc enim tenebitur relinquere id, quod est majus, & ideò peccat, si non relinquat. Sanchez. n. 14. Laym. *L. I. tract. I. c. 4. n. 4.* Illsung. *Theolog. pract. tract. I. disp. I. a. 3. n. 16.* Ratio est: quia ejusmodi homo est simpliciter perplexus, nec habet sufficientem libertatem ad evitandum peccatum: cum ei ab intellectu non proponatur ut moraliter vitatu possibile. Sive enim hoc, sive illud conetur eligere, videt, sibi malum necessario utrobique imminere. Et hinc patet, cur peccet non eligendo minus peccatum præ majori, supposito,

posito, quòd illud dignoscat: quia nempe ad illam electionem est præditus sufficienti libertate, & agit imprudenter contra illam regulam: *inter duo mala minus est eligendum.*

XXVI. Corollarium III. Qui Conscientiam erroneam sine rationabili fundamento, & solùm temerè circa aliquod objectum sibi formavit, potest eam pro libitu, & absque ulla nova ratione deponere. Ratio est: quia per quæ res quælibet nascitur, per eadem dissolvitur: ergo sicut ejusmodi Conscientia est orta sine ratione & fundamento, ita potest sine illis dissolvi, atque deponi. Si verò talis Conscientia ex fundamento, quod operanti videbatur rationabile, fuit concepta, etiam deponi non potest sine fundamento, & ratione saltem probabili in contrarium. Ratio est: quia alioquin operans temerè, & imprudenter procedit, seque præcipitat in periculum deponendi Conscientiam veram. Et idè operari depositâ in hunc modum Conscientiâ peccatum est, & quidem ejusdem malitiæ, ac speciei, cujus est operari contra Conscientiam nondum depositam. Ita docet relatis pluribus alijs Sanchez *loc. cit. n. 10. & 11.* Bonac. *pu 6. n. 30.* Castrop. *ubi supra n. 5.*

XXVII. Corollarium IV. Actus, quo voluntas Conscientiæ inculpabiliter erranti, dum dicitur aliquid esse bonum, quod est peccatum, se conformat, est bonus, & ejusdem honestatis, cujus sunt opera virtutis, ad quam pertinere existimatur. Ita furtum, ad quòd quis errore invincibili teneri se credit, ut possit largiri elemosynam, est opus bonum, & virtutis misericordiæ. Sanchez *cit. n. 17.* Bonac. *n. 23.* & alij. Ratio est: quia objectum dat speciem actui humano, prout ab intellectu repræsentatur: ergo si objectum repræsentetur ut bonum & honestum, voluntas verò in illud, prout substat ejusmodi repræsentationi, feratur, tunc actum reddit bonum, ac honestum: & quidem illa honestate, quam respicit virtus, ex cujus præcepto se operans obligari arbitratur.

XXVIII.

XXVIII. Corollarium V. Qui ex ignorantia invincibili agit contra id quod sub comminatione censuræ præceptum, vel prohibitum est, is non incurrit censuram, siue illa ignorantia sit ignorantia juris, siue facti. Laym. *Lib. 1. tract. 5. parte 1. c. 5. n. 7.* ex communi. Et ideò non solum si nescias, percussione Clerici sub pœna excommunicationis esse prohibitam; sed etiam, si nescias, esse Clericum, quem percutis, utroque casu excommunicationem effugies. Habet hoc etiam locum in ignorantia concomitante. Nam Cajus v. g. Clericum cædens, quem ignorat esse Clericum, non incurrit excommunicationem, tamen si animò sit ita comparatus, ut nihilominus cæderet, quamvis sciret esse Clericum, quem hic & nunc arbitratur esse Laicum. Ratio est: quia præterquam, quod laborans ignorantia invincibili non censeatur esse contumax externè contra præceptum Ecclesiasticum, quomodocunque in affectu interno sit constitutus, etiam non agit voluntariè circa objectum, quod hic & nunc actualiter ignorat. Oppositum dicendum est, si Cajus cognoscat, percussum esse Clericum, isque verè sit Clericus, non tamen ille, quem intendebat percutere, v. g. si volens percutere Petrum Clericum percutiat Paulum Clericum, quem putat esse Petrum Clericum. Ratio est: quia sic sciens ac volens verè percutit Clericum, atque committit Sacrilegium, propter quod lata est excommunicatio. Ludovicus de Scildere *tract. 1. de Conse. cap. 2. n. 17.*

ARTICULUS III. De Conscientia Recta.

SUMMARIUM.

1. *Ultimum dictamen Conscientia recta debet esse certum, & infallibile.*
2. *Secus non ultimum.*
3. *Unde desumatur Rectitudo Conscientie?*
4. *Solvitur*

4. Solvitur Objectio. 5. Cur conscientia dicatur practice, vel speculative vera, aut falsa?

I. **R**ectam Conscientiam, sive ultimum dictamen practicum, in quo sita est recta conscientia, oportere esse verum, certum, & infallibile, communis est omnium ferme sententia: idque merito. Nam in primis omnis actus Prudentiæ est verus, certus & infallibilis: sed Recta Conscientia est actus Prudentiæ; ergo est vera, certa, & infallibilis. *mi.* ostensa est supra c. 1. a. 1. n. 5. *mai.* probatur: omnis actus virtutis intellectualis est verus, certus, & infallibilis: omnis actus Prudentiæ est actus virtutis intellectualis; ergo omnis actus Prudentiæ est verus, certus & infallibilis. *mi.* tam certa est, quam certum est, Prudentiam esse virtutem intellectualem. *mai.* ex eo constat, quod virtus intellectualis sit, *qua anima verum dicit affirmando, aut negando*, ut habet Philosophus in 6. *Ethicor.* & consequenter exposcit actum, & objectum verum ac certum: nam secus confunditur cum opinione, cujus quemadmodum objectum, ita & actus incerti sunt, atque fallibiles. Atque hinc planum est, certitudinem Conscientiæ, quam adstruimus, esse simul objectivam & formalem. Objectiva est, quia objectum, quod dicit illicitum, infallibiliter est licitum, quod illicitum, est illicitum. Formalis est, quia non patitur secum consistere ex parte assensus ullam formidinem de opposito. Deinde certitudo, & infallibilitas rectæ Conscientiæ ex eo satis evincitur, quod sit legis Divinæ participatio, à qua tanquam à sua causa exemplari derivatur, & exemplatur: juxta illud Psal. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Quæ verba D. Th. ita exponit. *Quasi diceret lumen rationis, quod in nobis est, in tantum nobis potest ostendere bona, & nostram voluntatem regulare, in quantum est lumen vultus tui, id est, à vultu tuo derivatum.* Cum ergo regula exemplaris, sive lex æterna sit vera, certa & infallibilis, con-

scientiam quoque rectam, utpote conformem suo exemplari, veram, certam, & infallibilem esse necesse est.

II. Dicta sunt hæc de dictamine Conscientiæ simpliciter ultimo, sive de illo, quod proximè regulat operationem honestam. Nam si sermo sit de dictaminibus prævijs, & non absolutè ultimis Conscientiæ, quæque inferri solent ex principiis solùm directis, circa eandem actionem particularem; sicuti pluribus explicabitur de Conscientia probabili, certum est, illa neque semper certa esse, neque infallibilia. Pater hoc. Sit Conscientia dictans licitum esse pingere in die festo: hoc dictamen potest esse certum, & infallibile, vel incertum, & fallibile juxta qualitatem videlicet præmissarum, ex quibus infertur: In hoc syllogismo: *Omne opus non servile mihi licitum est in die festo. Pingere est opus non servile: ergo pingere mihi licitum est in die festo.* Incertum est atque fallibile: quia est conclusio illata ex principiis solùm directis, quæ non ambo sunt certa: nam licet *major* sit certa, *minor* tamen est merè probabilis, & consequenter incerta, atque fallibilis. Formo jam alium discursum: *Omne opus, quod omnibus inspectis prudenter judico esse licitum, mihi licitum est in die festo. Sed ego hic & nunc, omnibus inspectis, prudenter judico, quod pingere sit opus licitum; ergo pingere mihi licitum est in die festo.* Et hæc conclusio dictamen est Conscientiæ simpliciter ultimum, supponens ex natura rei illud, quod in priori Syllogismo deduximus, tanquam præmissam objectivam, estque certum & infallibile; quia infertur ex principiis reflexis certis & infallibilibus: nam *major* est principium reflexum synteresis. *Minor* est cognitio experimentalis reflexa similiter certa; sicut videbimus loc. cit. Ergo verum est, dictamen Conscientiæ simpliciter ultimum esse certum, & infallibile, secus non ultimum, quando videlicet principia directa, ex quibus proximè deducitur, non sunt certa & infallibilia.

III.

III. Hic jam oritur dubium, quænam sit mensura veritatis & rectitudinis, quæ reperitur in recta Conscientia? Aliqui ob fundamentum, quod numero sequenti proponemus, veritatem conscientiæ desumunt ex habitudine conformitatis ad objectum. Verùm Aristoteles, & D. Th. eam constituunt in habitudine ad appetitum rectum. Verba Philosophi lib. 6. Ethicor. cap. 2. sunt hæc: *activæ mentis veritas est consentanea appetitui recto.* Quæ exponens Doct. Angel. lect. 2. *bonum*, inquit, *præctici intellectus non est veritas absoluta, sed veritas consequenter se habens, id est concorditer ad appetitum rectum.* Et in 1. 2. quæst. 111. a. 3. ad 2. *In his autem, quæ sunt ad finem, rectitudo rationis consistit in conformitate ad appetitum finis debiti.* Mensura igitur rectæ Conscientiæ est rectus appetitus finis debiti, atque vel maximè finis ultimi. Quare illud dictamen Conscientiæ dicendum est rectum, quod homo sincerè affectus erga finem ultimum post omnia diligenter pensata infert ex principiis moralibus invincibiliter existimans, opus à se hîc & nunc exequendum Divinæ legi, quâ rationalis creatura in finem ultimum dirigitur, esse conforme. Ratio hujus doctrinæ optimè petitur ex discrimine, quod inter judicium speculativum & dictamen, sive judicium practicum versatur. Veritas, quæ est in judicio speculativo, non est causa & mensura veritatis reperiæ in suo objecto, sed vicissim objectum est causa, atque mensura veritatis reperiæ in judicio. Ita non ideo verum est, hominem esse animal rationale, quia id enuntiat de illo propositio creati intellectus, sed ipsamet propositio ideo vera est, quia homo est animal rationale, ipsaque objectivæ huic veritati commensuratur. In judicio practico oppositum contingit: nam veritas ipsius est causa & mensura veritatis, quæ est in objecto. Hoc patet in artefactis & ideatis. Nam domus v.g. suam veritatem, & rectitudinem habet per conformitatem ad regulas Architectonicas, quæ

sunt iudicia practica, & ad exemplar ideæ, quod est in intellectu Architecti: e contra regulæ, ipsaque idea non sunt veræ ac rectæ per habitudinem conformitatis ad domum regulatam, ideatamque, sed per conformitatem ad finem intentum ab Architecto. Cum itaque Conscientia sit iudicium practicum Prudentiæ, proximæque regula, atque mensura actuum humanorum, veritas eius, & rectitudo non ab actu, quem regulat, ejusve objecto, sed e contra veritas & rectitudo actus atque objecti à recta Conscientia petenda est.

IV. Obijcies. Veritas omnis iudicij enuntiativi sumitur, per ordinem ad objectum: sed Conscientia est quoddam iudicium enuntiativum, ut est manifestum, ergo veritas Conscientiæ sumenda est per ordinem ad objectum. Mai. est Aristot. Lib. 1. Periherr. cap. 8. absolutè pronuntiantis: *ex eo enim, quod res est, vel non est, enuntiatio redditur vera vel falsa.* Neque valet, si respondeas, *maiorem esse veram, si loquatur de veritate omnis iudicij speculativi, non autem practici, quale est iudicium Conscientiæ.* Nam contra est, quod enuntiationes Ethicæ, Medicæ, atque Theologicæ sint iudicia practica; quippe elicita ab habitibus formaliter practicis, & nihilominus earum veritas desumatur per habitudinem conformitatis ad res, sive objecta. Ante solutionem adverto, iudicium Conscientiæ considerandum esse dupliciter, videlicet in præcisa ratione iudicij, & quatenus enuntiat prædicatum de subiecto. Deinde sub ratione regulæ proximæ, & in quantum est actualis intimatio, & applicatio Divinæ legis ad operationem particularem. In prima consideratione sequitur conditionem aliarum cognitionum speculativarum, atque ad instar earum profuæ veritatis mensura habet objectum. In secunda consideratione, quæ est propriè huius loci, sumitur ut verè practicum, & cum habitudine ad voluntatè, qua debitus finis intenditur. Atque ut sic veritatem,

tem,

tem, ac rectitudinem ei competere per ordinem ad debiti intentionem finis asserimus. Nunc ad object. *dist. mai.* veritas omnis iudicij enuntiativi, ut est præcisè enuntiativum, desumitur per ordinem ad objectum, *concedo*, ut est regulativum proximè alicujus operationis, *nego mai.* Sed Conscientia est quoddam iudicium enuntiativum & simul regulativum proximè operationis particularis *conc.* præcisè enuntiativum, *neg. mi. & dist.* Conseq. ergo veritas Conscientiæ, ut est iudicium enuntiativum, sumenda est per ordinem ad objectum *conc.* ut est regula proxima operandi, *nego* consequentiam. De cognitionibus Ethicæ, Medicæ, & Theologiæ dico, eas versari circa objectum in universali, nullique mutationi obnoxium: v. g. *colere amicitiam est honestum: usura est illicita. &c.* Unde tametsi sint practicæ, sortiuntur nihilominus pro suæ veritatis mensura veritatem objecti. Aliter se res habet in iudicio pratico Conscientiæ, quatenus practicum est: cum enim sit circa objectum singulare, contingens atque mutabile ob varietatem circumstantiarum (quemadmodum ceinitur in exercitio similibus actionum: *hic & nunc est jejunandum: hic penitens est absolvendus: hic contractus à me nunc licitè celebratur &c.*) non potest ex objecto obtinere veritatem, & certitudinem immobilem, qualis inveniri debet in actu Prudentiæ: & consequenter eam sortitur per habitudinem conformitatis ad rectam intentionem finis.

V. Ex dictis colligitur ratio, quare Conscientia interdum dicatur practicè vera, speculativè falsa, & e contra practicè falsa, speculativè vera: item practicè & speculativè vera, practicè & speculativè falsa: Practicè vera, & speculativè falsa est, quando omnibus ritè pensatis dictat, actum esse conformem debitæ intentioni finis, & interim tam actus, quàm objectum secundum se aliter se habent, quàm ipsa enuntiat. Talis Conscientia fuit Jacobi accedentis ad Liam. dictavit enim ex recta intentione finis ultimi, stu-

dióque divinam voluntatem implendi, accessum ad hanc fæminam híc & nunc esse licitum: at objectum secundum se non ita, ut enuntiavit, se habuit: cum Lia non fuerit vera uxor. Practicè falsa, & speculativè vera est, si objectum quidem secundum se sit tale, quale esse enuntiat; actus tamen, ejusque exercitium, quod dicitur, à voluntate debitum finem intendente discorder. Exemplum est in eo, qui ex culpabili ignorantia credit jurare esse semper illicitum, & nihilominus confirmandæ veritatis gratiâ jurat. Hic Conscientia enuntiat jurare esse licitum. Quod planè ita se habet ablicite, atque adeò vera est speculativè. Sed quoniam, ut est regula talis actionis, non commensuratur rectæ intentioni finis ultimi, practicè falsa est. Practicè & speculativè vera est Conscientia, quando & res ita se habet secundum se, prout ipsa enuntiat, & actio circa rem exercenda recto appetitui finis est consona: ut, dum quis die festivo Judicat, esse honestum & obligatorium audire sacrum, secutusque tale judicium audit sacrum. Practicè & speculativè falsa est, quando neque objectum à parte rei ita se habet, sicut enuntiat, neque ipsa debiti finis intentioni conformis est: velut contingit in eo, qui ex vincibili errore existimat, mendacium in casu necessitatis esse licitum, actūque mentitur. Illud tandem adverte, Conscientiam invincibiliter erroneam semper esse rectam: at nihilominus in divisione Conscientiæ esse membrum condistinctum à Conscientia recta, seu vera: quia nomine Conscientiæ erroneæ venit illa omnis, quæ continet errorem, sive is practicus sit, sive speculativus. Per veram autem, sive rectam intelligitur ea, quæ omnis erroris tam speculativi, quam practici immunis est.

CAP.